



Kestävä kehitys Pohjolan uusi suunta

**Tarkistettu strategia
tavoitteineen ja
toimenpiteineen vuosiksi
2005–2008
Poliittiset pääkohdat**

Kestävä kehitys Pohjolan uusi suunta

Tarkistettu strategia tavoitteineen ja toimenpiteineen vuosiksi 2005–2008

ANP 2004:783

© Pohjoismaiden ministerineuvosto, Kööpenhamina 2004

ISBN 92-893-1090-1

Paino: Rosendahls Bogtrykkeri AS, Esbjerg 2005

Ulkoasu: Zakrisson, www.polytype.dk

Kansi: Kjell Olsson

Paino: 550

Painettu ympäristöä säästävälle paperille, joka täyttää pohjoismaisen joutsenmerkin kriteerit.

Printed in Denmark



Bildförteckning: omslag: Kjell Olsson; s. 6: Bengt Andreasson/Windh;
s. 16: Jan Töve/N; s. 20: Bokelberg/Ina; s. 24: Jens Thuresson/Windh;
s. 28: Lars Johansson/Windh; s. 32: Megapix; s. 36: Ace/Megapix;
s. 40: Torbjörn Lilja/N; s. 44: Gert Olsson/Windh; s. 48: Jan Schützer/N;
s. 52: Klas Rune/N; s. 56: Tore Hagman/N; s. 60: Ingmar Holmåsén/N;
s. 64: Anders Norderman/Megapix; s. 68: Michel Thomas/Megapix;
s. 72: Þórður Þórarinsson.

Pohjoismaiden ministerineuvosto
Store Strandstræde 18
DK-1255 Köpenhamn K
Puh. (+45) 3396 0200
Faksi (+45) 3396 0202

Pohjoismaiden neuvosto
Store Strandstræde 18
DK-1255 Köpenhamn K
Puh. (+45) 3396 0400
Faksi (+45) 3311 1870

www.norden.org

Pohjoismaiden ministerineuvosto

perustettiin 1971 Pohjoismaiden hallitusten yhteistyöelimeksi. Ministerineuvosto tekee ehdotuksia Pohjoismaiden neuvoston istunnoille, toteuttaa neuvoston suosituksia, raportoi Pohjoismaiden neuvostolle yhteistyön tuloksista ja johtaa eri sektoreiden työtä. Pääministereillä on päävastuu yhteistyöstä, jota koordinoivat yhteistyöministerit ja Pohjoismainen yhteistyökomitea. Ministerineuvoston kokoonpano riippuu käsiteltävistä asioista.

Pohjoismaiden neuvosto

perustettiin 1952 Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan parlamenttien ja hallitusten yhteistyöelimeksi. Suomi liittyi siihen 1955. Färsearten ja Grönlannin valtuuskunnat kuuluvat Tanskan valtuuskuntaan ja Ahvenanmaan valtuuskunta Suomeen valtuuskuntaan. Neuvostoon kuuluu 87 jäsentä (kansanedustajaa). Neuvosto on neuvoaantava elin, joka tekee aloitteita ja samalla valvoo pohjoismaista yhteistyötä. Neuvoston elimiä ovat yleiskokous, puheenjohtajisto ja valiokunnat.

Sisällysluettelo

1. Kestävä kehitys – Pohjolan uusi suunta 7
2. Kestävät kulutus- ja tuotantotavat 17
3. Sosiaalinen ulottuvuus 21
4. Ilmastomuutos ja ilmansaasteet 25
5. Biologinen monimuotoisuus ja geenivarat –
luonto ja kulttuuriympäristö 29
6. Meret 33
7. Kemikaalit 37
8. Elintarvikkeet – turvallisuus ja terveys 41
9. Energia 45
10. Kuljetus ja liikenne 49
11. Maatalous 53
12. Metsätalous 57
13. Kalastus, pyynti ja vesiviljely 61
14. Lähialueyhteistyö 65
15. Kansalaisten osallistuminen ja paikallisagenda 21 69
16. Toteutus ja seuranta 73



1. Kestävä kehitys – Pohjolan uusi suunta

TAUSTAA

Pääministereiden julistus kestävästä kehityksestä

Pohjoismaiden pääministerit ja itsehallintoalueiden poliittiset johtajat hyväksyivät marraskuussa 1998 julistuksen kestävästä Pohjolasta. Pohjoismailla tarkoitetaan tässä strategiassa myös Ahvenanmaan, Färsaarten ja Grönlannin itsehallintoalueita.

»Kestävä Pohjola«

Oslossa 9. marraskuuta 1998

ME, Islannin, Norjan, Ruotsin, Suomen ja Tanskan **PÄÄMINISTERIT**, Färsaarten itsehallintoalueen hallituksen puheenjohtaja, Grönlannin itsehallintoalueen hallituksen puheenjohtaja sekä Ahvenanmaan maaneuvos, olemme yhtä mieltä siitä, että kestävä kehityksen hyväksi tehtävä työ on 2000-luvun tärkeimpiä haasteita.

OLEMME TIETOISIA siitä merkityksestä, joka on EU:n uudella Amsterdamin sopimuksella sekä Eurooppa-neuvoston Cardiffissa kesäkuussa 1998 pidetyn tapaamisen johtopäätöksillä, jotka koskevat kestävä kehitystä Euroopan unionissa, samoin kuin Euroopan unionin politiikassa työllä pohjoisen ulottuvuuden hyväksi, Itämeren alueen Agenda 21 -ohjelmalla (Baltic 21), toiminnalla arktisen ympäristönsuojelustrategian parissa (AEPS; nykyään: arktinen neuvosto), Barentsin julistuksella sekä yhteistyöllä, joka on seurausta yhteisestä Itämeren ympäröivien alueiden kestävä energianhuoltoa koskevasta Bergenin julistuksestamme.

OLEMME YHTÄ MIELTÄ siitä, että seuraavien päämäärien tulee ohjata kehitystä kohti kestävää Pohjolaa sekä kestävää kehitystä lähialueillamme.

1. Nykyisille ja tuleville sukupolville on varmistettava turvallinen ja terveellinen elämä.
2. Kestävän yhteiskunnan tulee perustua demokratialle, avoimuudelle sekä osallistumiselle yhteistyöhön paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla.
3. Biologinen monimuotoisuus ja ekosysteemien tuottavuus tulee säilyttää.
4. Saasteiden päästöt ilmaan, maahan ja veteen eivät saa ylittää luonnon kestokyvyn rajoja.
5. Uusiutuvia luonnonvaroja täytyy käyttää ja hoitaa tehokkaasti niiden uusiutumiskyvyn puitteissa.
6. Uusiutumattomia luonnonvaroja tulee käyttää siten, että luonnon kiertoa suojellaan sekä uudistuvia vaihtoehtoja kehitetään ja tuetaan.
7. Yhteiskuntaan tulee luoda korkea tietoisuuden taso niistä toimenpiteistä ja prosesseista, jotka johtavat kestäväan kehitykseen.
8. Kestävän kehityksen periaatetta tulee jatkuvasti sisällyttää toimintaan kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla.
9. Alkuperäisväestön merkitystä kestävan kehityksen luomisessa tulee korostaa.
10. Luonnolle vieraita sekä ihmiselle ja luonnolle vahingollisia aineita ei pitemmällä tulevaisuudessa saa esiintyä.
11. Tarvittavan uudenlaisen ajattelun tulee innoittaa energian ja luonnonvarojen tehokkaampaan käyttöön.

ANNAMME Pohjoismaiden ministerineuvostolle tehtäväksi laatia näitä päämääriä tavoittelevan, eri toimialoihin sidotun strategian kestävästä kehityksestä Pohjolassa ja sen lähialueilla. Strategian tulee keskittyä alueille, joilla Pohjolalla on yhteisiä etuja ja erityisen hyvät edellytykset edistää kestäväa kehitystä ja joilla pohjoismainen yhteistyö luo erityistä lisäarvoa. Työn tulee olla valmiina vuonna 2000.

Pääministerit ja Pohjoismaiden neuvosto hyväksyivät Pohjolan kestäväa kehitystä koskevan strategian vuonna 2000, ja se tuli voimaan vuonna 2001. Strategia sisälsi tavoitteet ja toimenpiteet vuosille 2001–2004 sekä vuoteen 2020 ulottuvat pitkän aikavälin tavoitteet.

Strategian tarkistaminen

Alkuperäisessä strategiassa esitetään, että strategian toimeenpanoa seurataan, ja asiakirja tarkistetaan vuonna 2004, jolloin se esitellään myös pääministereille ja itsehallintoalueiden poliittisille johtajille.

Strategian tarkistamista koskevassa toimeksiannossa todetaan, että strategian tulee edistää ja vahvistaa keskeisiä kansainvälisiä prosesseja muun muassa EU:ssa, OECD:ssä ja YK:ssa sekä vaikuttaa niihin ja että sosiaaliselle ja taloudelliselle ulottuvuudelle tulee tarkistetuksa strategiassa antaa entistä suurempi paino.

Tarkistetussa strategiassa on vuosille 2005–2008 esitetty joitakin uusia tavoitteita ja toimenpiteitä, kun taas pitkän aikavälin tavoitteet ovat ennallaan. Tarkistettuun strategiaan on lisätty uusi poikkisektoraalinen luku kestävästä tuotannosta ja kulutuksesta, jonka edistäminen on osa Johannesburgin kestävä kehityksen huippukokouksen (World Summit on Sustainable Development, WSSD) toimintasuunnitelman seuranta. Strategiassa on myös sosiaalista ulottuvuutta käsittelevä luku, joka painottuu erityisesti väestökehitykseen, kansanterveyteen, koulutukseen ja tutkimukseen.

Viime vuosina on kestävä kehityksen alueella tapahtunut paljon niin kansainvälisellä ja alueellisella kuin paikallisellakin tasolla. Eräänä merkittävänä virstanpylväänä voidaan pitää Johannesburgissa vuonna 2002 pidettyä YK:n kestävä kehityksen huippukokousta. Kokouksessa hyväksyttiin sekä mittava toimintasuunnitelma että poliittinen julistus. Euroopan unionin toiminnasta voidaan erityisesti nostaa esiin vuoden 2001 Göteborgin huippukokouksessa hyväksytty EU:n kestävä kehityksen strategia. Merkittävää on myös, että toukokuussa 2004 Euroopan unioni laajeni kymmenellä uudella jäsenmaalla. Edellä mainitut muutokset on otettu huomioon pohjoismaisessa strategiatyössä.

Tarkistettu strategia lähetettiin lausuntoa varten noin 120 pohjoismaiselle kansalaisjärjestölle (NGO). Yksi kestävä kehitykseen liittyvän pohjoismaisen yhteistyön kehittämisen haasteista onkin, että esiin tulleet mielipiteet otetaan laajasti huomioon.

Pohjoismaiden yhteiset lähtökohdat

Yhtäläisyydet ja eroavuudet

Pohjoismaiden yhteiskuntarakenteessa ja kulttuuritaustassa on monia yhtäläisyyksiä. Edellytykset edistää siirtymistä kestävä kehityksen mukaiseen politiikkaan ovat Pohjoismaissa erityisen suotuisat: poliit-

tisesti vakaat olot, alueen maiden läheinen yhteistyö, oikeusvaltion toimivuus ja hyvin koulutetut, sopeutumiskykyiset kansalaiset. Monet yhteiset ongelmat, samoin kuin kehittymisen mahdollisuudet, luovat pohjaa läheiselle yhteistyölle. Pohjoismailla on aito pyrkimys luoda lisäarvoa kestävästä kehitystä koskevalla yhteistyöllä.

Kestävän kehityksen edistämistyö osoittaa kuitenkin samalla, että myös Pohjoismaiden välillä on suuria eroja. Esimerkiksi kalastuksen, maa- ja metsätalouden tai teollisuuden kansantaloudellinen merkitys vaihtelee huomattavasti eri Pohjoismaissa. Myös ympäristönäkökoh- tien ja kestävä kehityksen integrointiin liittyvissä haasteissa on yksit- täisten maiden välillä merkittäviä eroja.

Kestävän kehityksen integrointi

Pääministerien kestävä kehityksen tavoite noudattaa Agenda 21:n, Rion julistuksen ja Bruntlandin komission määritelmää kestävästä kehityksestä:

»Kestävä kehitys on ... kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tar- peet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa. (...). Pohjimmiltaan kestävässä kehityksessä on kyse muutossarjasta, jolle on ominaista, että luonnonvarojen hyödyntäminen, sijoitusten kohdentaminen, teknologisen kehi- tyksen suunta ja hallinnolliset muutokset ovat kaikki sopusoin- nussa ja edistävät sekä nykypolven että tulevien sukupolvien kykyä tyydyttää tarpeensa ja toiveensa.«

Kestävä kehitys sisältää kolme keskinäisessä vuorovaikutussuhteessa olevaa ulottuvuutta: taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen. Kestävä kehitys merkitsee kyseisten ulottuvuuksien integroinnin edistämistä ekologisen ulottuvuuden määrittäessä ulkoiset puitteet.

Kestävän kehityksen ekologinen ulottuvuus ja ympäristönäkökoh- tien integrointi politiikkalohkoille ovat olleet, ja ovat yhä, erittäin suu- ri haaste Pohjoismaille. Pääministerien kestävä kehitystä koskevan julistuksen sanamuoto painottaakin vahvasti ekologista ulottuvuutta.

Pohjoismaiset hyvinvointivaltiot ovat perinteisesti painottaneet sosiaalisia näkökohtia kestävässä kehityksessä. Tavoitteena on elämän- laadun kohentaminen, mikä perustuu yhteisille perusarvoille kuten oikeudenmukaisuudelle, tasa-arvolle, demokratialle, avoimuudelle ja osallistumiselle. Mainitut tavoitteet ovat jatkossakin keskeisiä.

Terveysnäkökohdat, työllisyys ja sukupuolten välinen tasa-arvo tulee sisällyttää kunkin yhteiskunnallisen toimintalohkon tavoit-

teisiin ja toimenpiteisiin. Kaikki ryhmät tulee ottaa huomioon, ja muun muassa rakennukset ja infrastruktuuri on suunniteltava paremmin kaikille ihmisryhmille soveltuviksi. Esimerkiksi vammaisten täydellinen integroituminen yhteiskuntaan vaatii sekä suunnittelua että käytännön toimenpiteitä monilla alueilla.

Agenda 21:ssä sekä Johannesburgin huippukokouksen julistuksessa ja toimintasuunnitelmassa todetaan, että naisten ja miesten tasa-arvo on eräs edellytys Agenda 21:n ja kestävä kehityksen toteutumiseksi. Vaikka Pohjoismaat ovatkin kansainvälisesti katsoen päässeet tasa-arvokysymyksissä pitkälle, taloudellisten voimavarojen ja vaikutusvallan jakautumisessa on edelleen eroja.

Aikamme suurimmissa ja vaikeimmissa haasteissa on kyse siitä, miten luodaan edellytykset hyvinvoinnille kaikissa maissa ilman, että maapallon ilmastoa, ekosysteemejä ja ihmisten terveyttä horjutetaan. Moniin näistä haasteista pystytään vastaamaan panostamalla entistä enemmän ekologisesti kestäväan kasvuun ja hyvinvointiin. Tältä osin teollisuusmailla, Pohjoismaat mukaan lukien, on tiennäyttäjän vastuu. Siirtyminen ympäristön kannalta kestäväan yhteiskuntaan saattaa synnyttää merkittävää hyötyä talouskehitykselle ja työllisyydelle. Ympäristönäkökohtien ja kestävä kehityksen integroinnilla sektoripolitiikkaan luodaan mahdollisuuksia kasvun, työllisyyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi samalla kun ympäristönäkökohdat saavat lisää huomiota osakseen. Uusien tekniikoiden ja osaamisen kehittäminen voivat edesauttaa uusien tuote- ja palvelumarkkinoiden sekä myös uusien työpaikkojen syntyä niin Pohjolassa kuin sen lähialueilla.

Strategian tavoite

Pohjolan kestävä kehityksen strategian on määrä toimia perustana jatkuvalla muutoksella, jolla pyritään kestäväan kehitykseen Pohjoismaissa ja pohjoismaisessa yhteistyössä.

Strategiassa luodaan yleiset kehykset ja lähtökohdat muun muassa yhteispohjoismaisille sektoristrategioille ja toimintasuunnitelmille. Strategia noudattaakin pohjoismaisen yhteistyön yleisiä painotuksia.

Pääministerit pitävät tärkeänä, että kestävä kehityksen periaatte integroidaan kaikkien yhteiskunnallisten toimintalohekojen työhön ja että heidän julistuksensa tavoitteet täsmennetään eri toimialoihin sidotussa kestävä kehityksen strategiassa.

Strategia kohdistuu seitsemään poikkisektoraaliseen toiminta-

lohkoon: kestävä kulutus ja tuotanto, sosiaalinen ulottuvuus, ilmastoto, biologinen monimuotoisuus, meret, kemikaalit ja elintarviketurvallisuus. Nämä useita toimialoja koskettavat alueet ovat erityisen tärkeitä pääministerien julistuksen tavoitteita täsmennettäessä. Tavoitteissa ovat korostetusti esillä monimuotoisuus, ilman, maaperän ja vesien saastuminen, uusiutuvien ja uusiutumattomien luonnonvarojen käyttö sekä terveydelle ja ympäristölle vaarallisten aineiden käytön lopettaminen.

Poikkisektoraaliset toimintalohkot sisältävät haasteita sekä ympäristön ja terveyden kannalta että sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen näkökulmasta. Jotta haasteisiin voidaan vastata menestyksekkäästi, edellyttää se toimintalohkoilta yhteistä panostusta ja kestävä kehityksen periaatteen integrointia. Näin ollen strategiasa nähdään keskeisenä, että ympäristönäkökohtien ja kestävä kehityksen integrointi on tärkeää erityisesti energia-, kuljetus- ja liikenne-, maatalous-, metsätalous- ja kalastussektoreilla.

Tässä tarkistetussa strategiassa, kuten myös alkuperäisessä asiakirjassa, kantavana periaatteena pohjoismaisessa kestävä kehityksen yhteistyössä on päästä samalle tavoitetasolle edistysellisimmän Pohjoismaan kanssa. Pohjoismaista yhteistyötä käytetään täten kannustimena niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla.

Pohjoismaiden rooli kansainvälisillä foorumeilla

Tavoitteena on, että pohjoismainen strategia toimii myös lähtökohdana Pohjoismaiden mahdollisille yhteisille aloitteille kestävä kehitystä koskeissa kansainvälisissä neuvotteluissa. Johannesburgin toimintaohjelmassa ja Pohjolan kestävä kehityksen strategiassa on useita samoja painopistealueita. Pohjoismailla on muun muassa ollut aktiivinen rooli sekä Johannesburgin huippukokouksen alla että sen jälkeen laadittaessa kestävä kulutusta ja tuotantoa edistävää kymmenvuotista puiteohjelmaa.

Pohjoismaisella yhteistyöllä on ollut vaikutuksensa myös EU:n toimiiin globaalilla tasolla. Meren luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen, yhdenmukainen tuotepolitiikka, vaarallisten kemikaalien rajoittaminen, ympäristötekniikan, uusiutuvan energian ja energiatehokkuuden hyödyntämisen edistäminen sekä taloudellisten ja muiden ohjauskeinojen käyttö ovat alueita, joissa pohjoismaisen yhteistyön kautta on mahdollista vaikuttaa kansainväliseen yhteistyöhön esimerkiksi EU:ssa, OECD:ssa ja YK:n kestävä kehityksen toimikunnassa (CSD).

Pohjoismaat tiedostavat maailman rikkaimpiin maihin kuuluvina

vastuunsa kestävästä kehityksestä ja pyrkivät vastuuntuntoisena yhteisönä saamaan lähitulevaisuudessa aikaan myönteisiä muutoksia.

Kestävää kehitystä ei voida toteuttaa pelkästään yksittäisessä maassa tai jollakin tietyllä alueella. Pohjoismaat ovat voimakkaasti sidoksissa sekä eurooppalaiseen että maailmanlaajuiseen kehitykseen. Kansainvälinen kauppa luo vahvoja kytköksiä maiden välille, samoin rajat ylittävät saasteet ja ilmastonmuutokset sekä taloudellinen ja sosiaalinen kehitys. Samanaikaisesti pohjoismaainen kulutus ja tuotanto kuormittavat merkittävästi ympäristöä muissa maissa.

Kestävän kehityksen mukaisen politiikan toteuttaminen edellyttää myös, että maat, yksin ja alueellisesti, kantavat vastuunsa ja toimivat yhteistyössä kestävä kehityksen edistämiseksi. Pohjoismaista yhteistyötä tulee pyrkiä laajentamaan Pohjolan lähialueille, missä Pohjoismailla on erityisen hyvät mahdollisuudet edistää kestävä kehitystä hedelmällisellä yhteistyöllä.

Pääministerit ovat korostaneet alkuperäisväestön roolia kestävä kehityksen toteuttamisessa. Rion julistuksessa todetaan, että alkuperäiskansoilla on tietojensa ja perinteisten toimintatapojensa vuoksi keskeinen asema ympäristönhoidossa ja kehityskysymyksissä. Pohjolan alkuperäiskansoja ovat saamelaiset ja inuiitit. Pohjoismaat ovat pyrkineet parantamaan alkuperäiskansojen asemaa, ja tavoitteena on jatkossakin vahvistaa näiden kansojen oikeuksia muun muassa kansainvälisiin julistuksiin ja sopimuksiin perustuvan poliittisen vuoropuhelun keinoin. Pohjoismaat jatkavat sekä kansainvälisellä tasolla että Pohjolassa työtä taatakseen alkuperäiskansoille myös tulevaisuudessa oikeuden osallistua päätöksentekoprosesseihin, jotka koskevat niiden perinteisiä maa-alueita, elinkeinoja ja elintapaa.

Kestävään kehitykseen liittyvä yhteistyö perustuu myönteiseen näkemykseen hyvinvoinnin kehittymisestä Pohjolassa ja sen ulkopuolella. Pohjolan strategia täydentää Pohjoismaiden kansallisia kestävä kehityksen strategioita ja muita vastaavia kansainvälisiä ja alueellisia strategioita ja tukee siten osaltaan Pohjoismaiden ponnisteluja kansainvälisillä foorumeilla.

Haasteet

Teollisuusmaille haasteellisia ovat erityisesti kolme yhteiskuntakehitykseen liittyvää muutosprosessia: globalisaatio, tietoyhteiskunnan kehitys ja kestävä kehitys. Globalisaation merkittävin piirre on markkinatalouden kansainvälistyminen ja maiden yhä suurempi keskinäinen riippuvuus.

Tietoyhteiskunnan kehityksen myötä yhteiskunnalliset ja institutionaaliset suhteet muuttuvat avoimemmiksi. Tietoyhteiskunnassa osaaminen on tärkein tuotantotekijä, ja sillä onkin jatkossa ratkaiseva merkitys teollisuusmaiden kasvustrategioille. Tietotekniikka on avannut mahdollisuuksia uusien suhteiden kehittymiselle niin elinkeinoelämässä ja kansalaisyhteiskunnassa kuin poliittisestikin.

Haasteellista kestävän kehityksen kannalta on se, miten ihmisten toiminta sekä kulutus- ja tuotantotavat saatetaan sopusointuun ja tasapainoon luonnon toiminnan ja sietokyvyn kanssa samaan aikaan kun pystytään vastaamaan pitkän aikavälin taloudellisiin ja sosiaalisiin vaatimuksiin. On tarpeen kehittää kulutus- ja tuotantotapoja, joissa talouskasvu ja ympäristökuormituksen lisääntyminen eivät ole kytköksissä toisiinsa. Uusiutuvia luonnonvaroja tulee hyödyntää ja hoitaa tehokkaasti niiden uusiutumiskyvyn rajoissa. Uusiutumattomia luonnonvaroja tulee käyttää siten, ettei luonnollinen kiertokulku häiriinny. Lisäksi tulee kehittää ja tukea uusiutuvia vaihtoehtoja.

Muita merkittäviä kansantaloudellisia haasteita ovat sijoittaminen ihmisten terveyteen sekä panostaminen lapsiin ja nuoriin.

Kansainvälinen yhteisö on YK:n välityksellä saavuttanut laajan yksimielisyyden keskeisistä kestävän kehityksen toiminta-alueista. Bruntlandin komissiossa samoin kuin Rion ja Johannesburgin huipukokouksissa todettiin, että yleismaailmallinen köyhyys ja ympäristöongelmat ovat suurimmat haasteet. Johannesburgin toimintasuunnitelmassa vahvistetaan, että köyhyyden nujertaminen on tämän hetken mittavin maailmanlaajuinen haaste ja ehdoton edellytys kestävän kehityksen toteutumiseksi, erityisesti kehitysmaissa.

Pohjolassa köyhyys yhdistetään alhaiseen suhteelliseen tulotason tai sosiaalisiin ongelmiin. Maailmanlaajuisesti katsoen köyhyys sen sijaan merkitsee, että huomattava osa maailman väestöstä elää YK:ssä määritetyn toimeentulorajan alapuolella. YK:ssa hyväksyttiin vuonna 2000 vuosituhatjulistus, jossa esitettiin konkreettiset tavoitteet köyhyyden vastaiselle taistelulle. Tavoitteista ilmenee, että köyhyyteen liittyy sekä taloudellisia ja sosiaalisia että terveyteen ja ympäristöön liittyviä näkökohtia.

Pohjoismaissa köyhyyden vastaista taistelua pidetään erittäin tärkeänä. Koska kehityspolitiikka ei kuulu Pohjoismaiden ministerineuvoston alaisuudessa tehtävän pohjoismaisen yhteistyön piiriin, ei tässä strategiassa käsitellä aihetta sen tarkemmin.

Rion ja Johannesburgin kokousten jälkeen rajat ylittävien ja maailmanlaajuisten ympäristöongelmien vakavuus ja luonne on

tunnustettu yhä laajemmin. Pohjoismaisessa kestäväen kehityksen prosessissa tulee näkyä keskeiset muutosvoimat, globalistuminen ja kansainvälisen yhteisön kehitys, sekä ympäristönäkökohdat, hyvinvointi ja yhteiset pohjoismaiset arvot. Kaukonäköistä politiikkaa harjoittamalla ja ryhtymällä toimenpiteisiin, jotka perustuvat sekä poliittiseen että kansalaisten vahvaan muutoshaluun, on mahdollista vuoteen 2020 mennessä kääntää kehitys kestäväälle uralle myös Pohjolassa. Mitä aikaisemmin ongelmiin tartutaan, sitä paremmat ovat tulevaisuudennäkymät.

Toteutus ja seuranta

Päävastuu strategiassa esitettyjen tavoitteiden ja toimenpiteiden seurannasta on Pohjoismaiden hallituksilla. Strategialla tulee olemaan tärkeä merkitys kansallista kestäväen kehityksen politiikkaa hahmotettaessa. Strategian toteuttaminen edellyttää toimijoilta aktiivista osallistumista kaikilla tasoilla, muun muassa kunnissa, elinkeinoelämässä ja kansalaisjärjestöissä.

Tarkistetussa strategiassa määritetään kestävää kehitystä koskevat vuoteen 2020 ulottuvat pitkän aikavälin tavoitteet sekä tavoitteet ja toimenpiteet vuosille 2005–2008. Nämä eri toimintaloikoille räätälöidyt tavoitteet ja toimenpiteet ovat perustana myöhemmin laadittaville pohjoismaisille sektoristrategioille ja toimintasuunnitelmille sekä Pohjoismaiden ministerineuvoston alaisten työryhmien kestäväen kehityksen työlle. Strategian seurannan erillisenä osana on kehitetty indikaattoreita, joista tehty yhteenveto esiteltiin keväällä 2003. (Ks. luku 16.)





2. Kestävät kulutus- ja tuotantotavat

Pohjoismailla on vuoteen 2020 ulottuvana tavoitteena edistää siirtymistä kestäväen kehityksen politiikkaan, jossa talouskasvun ja ympäristökuormituksen kasvun välinen yhteys on saatu katkaistuksi nykyistä paremmin. Globaalilla tasolla Pohjoismaat pyrkivät olemaan esikuvina Johannesburgin huippukokouksessa hyväksytyjen kulutus- ja tuotantotapojen merkittäviin muutoksiin tähtäävien tavoitteiden toteuttamisessa.

Rio de Janeirossa vuonna 1992 järjestetyssä YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssissa, samoin kuin Johannesburgin huippukokouksessa vuonna 2002 kestävää kulutusta ja tuotantoa pidettiin merkittävänä aiheena. Johannesburgissa hyväksytyssä toimintasuunnitelmassa todetaan seuraavaa:

» Perustavaa laatua olevat muutokset yhteiskuntien tavoissa tuottaa ja kuluttaa ovat välttämättömiä globaalien kestäväen kehityksen tavoitteen saavuttamiseksi. Kaikkien maiden tulee edistää kestäviä tuotanto- ja kulutustapoja teollisuusmaiden näyttäessä tietä ...«

Tärkeintä on, että arvomuutos tapahtuu kestäväen kehityksen mukaisesti. Kestäville kulutus- ja tuotantotavoille perustuvaa talouskasvua on siten pidettävä pääasiallisena strategisena tavoitteena kestäväen kehitykseen tähtäävässä työssä. Talouskasvun ja raskaan ympäristökuormituksen välinen yhteys on katkaistava tärkeillä toimintaloikoilla.

Pohjoismainen kestävä kulutusta ja tuotantoa edistävä työ perustuu seuraaville periaatteille:

Yhteinen, mutta eriytetty vastuu

YK:n kestävä kehityksen työssä keskeinen periaate on, että valtioilla on yhteinen, mutta eriytetty vastuu maailmanlaajuisten ympäristöongelmien torjunnassa.

Yhteisvastuu ja yhteiset toimenpiteet

Kaikkien on osallistuttava kestävien tuotanto- ja kulutustapojen edistämiseen. Elinkeinoelämän, järjestöjen, keskus- ja paikallisviranomaisen ja yksittäisten ihmisten tehokas ja koordinoitu osallistuminen edellyttää, että kaikki ymmärtävät vastuunsa ja vaikutusmahdollisuutensa.

Ekosysteemilähestymistapa

Ekosysteemien toimintakyky on säilytettävä, ja yhteiskunnallinen toiminta on sopeutettava luonnon sietokykyyn.

Varovaisuusperiaate

Varovaisuusperiaatteen mukaan tieteellinen epävarmuus sinänsä ei saa olla peruste jättää ryhtymättä toimiin ympäristöongelmien ratkaisemiseksi.

Saastuttaja maksaa -periaate

Saastuttaja maksaa -periaatteen mukaan vahingon aiheuttaja vastaa myös vahingosta koituvista kuluista. Kun saastuttaja näkee konkreettisesti saastuttamisen aiheuttamat kulut, on sillä vaikutusta ympäristön tilan kohentumiseen ja päästöjen vähentämiseen siellä, missä se on kustannuksiltaan edullisin vaihtoehto.

Poliittisten toimintalohtojen koordinaatio

Määrätietoinen ja tehokas työ nykyistä kestävämpien kulutus- ja tuotantotapojen edistämiseksi vaatii laaja-alaista näkemystä yli sektorirajojen, integrointia eri päätöksentekotasojen välillä, erilaisten näkökohtien integrointia kunkin sektorin sisällä ja näitä edistäviä kustannustehokkaita ohjauskeinoja.

Tavoitteet ja toimenpiteet 2005–2008

Pohjoismaat

- pyrkivät erilaisin toimenpitein kannustamaan nykyistä kestävämpään kulutus- ja tuotantotapoihin. Tavoitteen saavuttamiseksi on ratkaisevan tärkeää, että viranomaiset, elinkeinoelämä, kunnat ja järjestöt tekevät yhteistyötä. Välttämättömien perusedellytysten luomiseksi tarvitaan aktiivista vuoropuhelua.
- lisäävät taloudellisten ohjauskeinojen käyttöä ja jatkamaan yhteistyötä taloudellisten ohjauskeinojen käytöstä ympäristöpolitiikassa, muun muassa arvioimaan, onko Pohjoismaiden mahdollista koordinoita näitä ohjauskeinoja nykyistä paremmin. Pohjoismaat aikovat arvioida ympäristön tilaan kielteisesti vaikuttavien valtion tukitoimien heikentämis- ja muutostarpeita.
- vaikuttavat siihen, että viranomaiset Pohjoismaissa käyttävät hyväksi asemaansa ja ottavat toiminnassaan ja rahoituksessa selkeästi huomioon ympäristölliset ja eettiset näkökohdat sekä edistävät elinkeinoelämän yhteiskuntavastuuta.
- toimivat sen puolesta, että yleiset julkiset tutkimus- ja innovaatio-panostukset nykyistä suuremmassa määrin tukevat ympäristöteknikan kehittämistä, soveltamista ja laajempaa käyttöä.
- pyrkivät tukemaan ympäristönäkökohtien integrointia eri sektoreille. Pohjoismaiden ministerineuvosto jatkaa työtä sellaisten menetelmien kehittämiseksi, joilla kukin sektori voi kantaa vastuunsa kestävästä kehityksestä ja edistää sen toteutumista.
- pyrkivät lähettämään selkeitä signaaleja kaikille valtion ja kuntien laitoksille ja yhtiöille, jotta nämä omaksuisivat toimintaansa kestävä kulutuksen ja tuotannon näkökulman. Julkinen kestävä hankintapolitiikka ja ympäristöasioiden hallintajärjestelmä tulevat olemaan merkittäviä yhteistyö- ja painopistealueita.



3. Sosiaalinen ulottuvuus

Pohjoismaiden pitkän aikavälin tavoite sosiaalisesti kestävä kehityksen edistämiseksi on pohjoismaisen hyvinvointimallin edelleen kehittäminen. Julkisen hyvinvoinnin rahoituksen varmistaminen myös tulevaisuudessa edellyttää, että työmarkkinat toimivat, työvoiman tarjonta kasvaa ja että työntekoon kannustava vero- ja etuusjärjestelmä toimii.

Kestävän kehityksen mukaisen työelämän edistäminen edellyttää Pohjoismailta työn jatkamista tasa-arvon lisäämiseksi työelämässä sekä miesten ja naisten työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen helpottamiseksi. Tärkeitä osavoittoja tässä yhteydessä ovat työmarkkinoilla heikoimassa asemassa olevien tukeminen ja toimintarajoitteisten työelämään pääsyn edistäminen.

Väestökehitys asettaa tiukat vaatimukset Pohjoismaille siinä, että niiden on voitava turvata niin taloudellisesti kuin sosiaalisestikin kestävät eläkkeet ja laadukkaat hyvinvointipalvelut.

Kestävä kehitys sosiaalisesta näkökulmasta tarkasteltuna merkitsee myös sitä, että Pohjoismaat asettavat tavoitteita toisaalta luodakseen yhteiskunnallisia edellytyksiä hyvän terveyden saavuttamiseksi yhtäläisin ehdoin, toisaalta edistääkseen kestävään kehitykseen tähtäävää koulutusta. Tärkeää on myös osallistua vuoropuheluun kulttuurielämän toimijoiden kanssa.

Pohjoismaiden hyvinvointipolitiikan tukipilareita ovat perinteisesti olleet täystyöllisyydelle perustuva talouspolitiikka ja aktiivinen, resurssien ja tulojen uudelleenjakoon tähtäävä jakopolitiikka. Tunnusomaista pohjoismaiselle mallille ovat tehokkaat miehille ja naisille yhdenvertaiset työmarkkinat, suhteellisen tasainen palkkarakenne, hyvä työsuhdeturva, hyvä koulutus, köyhien vähäinen osuus, tulosidonnaiset sosiaalietuudet ja yhteiskunnan rahoittamat hyvinvointipalvelut, joista kaikki kansalaiset pääsevät osallisiksi.

Pohjoismaiden hyvinvointipolitiikalla on edessään monia yhteisiä haasteita. Väestö vanhenee. Vanhusten osuus kasvaa jyrkästi samalla kun nuorten osuus pienenee. Yhteinen piirre Pohjoismaille on se, että ansiotyössä käyviä on yhä vähemmän ja työelämän jättäneitä, ennenaikaiselle eläkkeelle siirtyneitä yhä enemmän.

Suomelle, Ruotsille ja Tanskalle tyypillistä ovat suuret sukupolvien erot, mikä heijastuu suhteellisen korkeana nuorisotyöttömyytenä. Nuoret siirtyvät pysyvästi työelämään nyt entistä myöhemmin muun muassa koulutusajan pidentymisen ja tilapäisten työsuhde-muotojen lisääntymisen vuoksi. Eräs seuraus tästä on se, että perheen perustaminen ja lasten synnyttäminen jää yhä vanhemmalle iälle.

Myöhäinen työelämään asettuminen yhdessä pitkäaikaistyöttömyyden, pitkien sairauslomien ja ennenaikaiselle eläkkeelle siirtymisen kanssa vaikuttavat pitkällä aikavälillä heikentävästi talouskasvuun ja siten myös mahdollisuuksiin rahoittaa hyvinvointia verovaroin.

Väestökehitys Pohjoismaissa lisää julkisen rahoituksen paineita. Noin neljännes nykyisistä julkisista menoista on ikäsidonnaisia, toisin sanoen ne liittyvät lasten päivähoitopalveluihin, koulupalveluihin, eläkkeisiin ja hyvinvointipalvelujen tuottamiseen vanhuksille. Eläkemenojen osuuden bruttokansantuotteesta odotetaan kasvavan kaikissa Pohjoismaissa seuraavien 40 vuoden aikana, joskin eri tahtiin.

Monissa Pohjoismaissa työmarkkinoille on ollut tunnusomaista yhä lisääntyvä eriytyminen, mikä on johtanut sosiaaliseen syrjäytymiseen ja sosiaalisen syrjäytymisen vaaran lisääntymiseen. Kaikissa Pohjoismaissa, Islantia ja Norjaa lukuun ottamatta, sosiaaliavustusten merkitys ihmisten toimeentulon turvaajana on kasvanut erityisesti yksinhuoltajilla, joiden tilanne suhteessa vanhempiin lapsetto-miin pariskuntiin on heikentynyt. Euroopan ulkopuolisista maista lähtöisin olevat ihmiset näyttävät olevan joissakin Pohjoismaissa yli-edustettuja matalapalkka-ammateissa.

Huumeiden ja alkoholin väärinkäyttö, tupakointi, vääränlainen ravinto, riittämätön fyysinen toiminta jne. lisäävät usein taloudellisen ja sosiaalisen syrjäytymisen vaaraa ja voivat johtaa kohtalok-

kaisiin seurauksiin niin yksittäisen ihmisen kuin yhteiskunnankin osalta. Sekä elämäntavoista että rakenteellisista tekijöistä aiheutuvat sairaudet ovat mittava haaste sosiaaliselle ja taloudelliselle kestävyydelle koko hyvinvointijärjestelmässä.

Koulutuksen merkitys on tässä yhteydessä huomattava sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta. Yksittäiselle ihmiselle koulutus luo edellytykset elämänlaadun kohottamiseen ja hyvien työolosuhteiden saavuttamiseen. Yhteiskunnan osalta talouskasvun edellytykset paranevat, samoin edellytykset kehittää yhteisiä perusarvoja, jotka tukevat hyvää sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Pohjoismaiden on oltava valmiita muutokseen ja uudistumiseen, jotta kehitys saadaan kääntymään nykyistä kestävämpään suuntaan. Hyvä perusta tälle luodaan panostamisella koulutukseen ja tutkimukseen. Kansainvälisesti katsoen koulutustaso on Pohjoismaissa korkea.

Kestävää kehitystä edistävällä koulutuksella voidaan saavuttaa tuloksia kuitenkin vain, mikäli kunkin yksittäisen koulun tai oppilaitoksen opettajat ja oppilaat yhdessä luovasti ja asiaan sitoutuen pyrkivät toteuttamaan tavoitteen kestävä kehityksen näkökohtien integroinnista opetukseen.

Tavoitteet ja toimenpiteet 2005-2008

Pohjoismaat

- pyrkivät lisäämään Pohjoismaiden vaikutusmahdollisuuksia EU/ETA-yhteistyössä / Lissabonin prosessissa.
- pyrkivät varmistamaan, että pohjoismaisesta hyvinvointitutkimusohjelmasta saatuja tuloksia jaetaan, niistä keskustellaan ja niitä hyödynnetään niin Pohjolassa kuin sen ulkopuolellakin.
- pyrkivät konkretisoimaan toimintasuunnitelman, joka tähtää pohjoismaisen yhteistyön lujittamiseen esteettömässä suunnittelussa (Design for All).
- pyrkivät yhdessä Pohjoismaiden ministerineuvoston kanssa seuraamaan aktiivisesti julistusta Children's Environment and Health Action Plan for Europe, joka annettiin WHO:n ministeriokokouksessa Budapestissä kesäkuussa 2004.
- pyrkivät kehittämään EU:n Northern Dimension Partnership in Public Health and Social Wellbeing -työtä.
- pyrkivät edesauttamaan kestävä kehitystä edistävää koulutusta integroimalla kestävä kehityksen näkökohtia pohjoismaisiin koulutusjärjestelmiin elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti.



4. Ilmastomuutokset ja ilmansaasteet

Ilmastopimuksen pitkän aikavälin tavoitteena on vakiinnuttaa ilmakehän kasvihuonekaasujen pitoisuudet sellaiselle vaarattomalle tasolle, ettei ihmisten toiminnasta aiheudu vaarallisia häiriöitä ilmastojärjestelmään.

Kaukokulkeutuvien ilmansaasteiden torjunnassa pitkän aikavälin tavoitteena on rikkidioksidin, typen oksidien, haihtuvien orgaanisten yhdisteiden ja ammoniakkin päästöjen vähentäminen siten, ettei niiden vaikutus luontoon ylitä kriittisen kuormituksen rajoja (luonnon sietokyky) ja ettei ihmisten terveydelle eikä ympäristölle aiheuteta vaaraa.

YK:nalainen hallitustenvälinen ilmastopaneeli (IPCC) on todennut maapallon keskilämpötilan nousseen jo 0,6 °C vuodesta 1860. Seuraavan 100 vuoden aikana ennakoidaan lämpötilan nousevan edelleen jopa 1,4–5,8 °C. Ilmastopaneelin kolmannessa arviointiraportissa todetaan, että on olemassa uusia ja entistä vahvempia todisteita siitä, että suurin osa viimeisen 50 vuoden aikana tapahtuneesta lämpenemisestä aiheutuu ihmisen toiminnasta. Teollisuusmaat ovat Kioton pöytäkirjassa sitoutuneet vähentämään kuuden kasvihuonekaasun päästöjä siten, että niiden kokonaismäärä laskee vuosien 2008–2012 aikana keskimäärin 5% vuoden 1990 päästöjen tasosta.

Kansainvälinen energiajärjestö (IEA) ennustaa, että maailman CO₂-päästöt kasvavat 70% ajalla 2000–2030, ellei uusiin ilmastotoimenpiteisiin ryhdytä. Euroopan ympäristötoimisto (EEA) on puolestaan todennut, että kasvihuonekaasujen pitoisuuksien vakiinnuttaminen kestäväälle tasolle vaatii globaalien päästöjen vähentämistä 50–70% nykytasoon verrattuna, mikä ylittää selkeästi Kioton pöytä-

kirjan velvoitteet. EEA odottaa kasvihuonekaasupäästöjen vakiintuvan EU:ssa 1990-luvun tasolle nykyisin toimenpitein ennen vuotta 2010. Kioton pöytäkirjaan liittyvän EU:n velvoitteen (päästöjen vähentäminen 8% verrattuna 1990-luvun tasoon vuosien 2008–2012 aikana) täyttämiseksi vaaditaan näin ollen todennäköisesti lisätoimia, muun muassa EU:n päästökauppadirektiivin täytäntöönpanoa.

Jotta ilmastopöytäkirjan pitkän aikavälin tavoitteet saavutettaisiin, päästövähennysten tarve on aivan toista suuruusluokkaa kuin mitä on esitetty. Siten on selvää, että Kioton pöytäkirja on vain ensimmäinen vaatimaton askel ja että vuoden 2012 jälkeen ovat tiukemmat ja kattavammat päästövelvoitteet välttämättömiä. Pohjoismaat voivat kansainvälisen uskottavuutensa ansiosta olla merkittävänä sillanrakentajana suhteessa kehitysmaihin.

Maapallon lämpötilan noususta aiheutuvat ilmastomuutokset lisäävät ilmansaasteiden aiheuttamia ongelmia, joten tästäkin syystä on aihetta tehostaa toimenpiteitä ilmansaastepäästöjen vähentämiseksi. Saasteiden haittavaikutuksia terveyteen ei saada eliminoiduksi vain yksittäisessä maassa tehtävillä toimenpiteillä. Tästä syystä on tarpeen, että Pohjoismaat toimivat yhdessä ilman epäpuhtauksien kaukokulkeutumista koskevan sopimuksen (CLRTAP) puitteissa ja tarkistavat Göteborgin pöytäkirjan sekä EU-direktiivin tiettyjen ilman epäpuhtauksien kansallisista päästörajoista.

Tavoitteet ja toimenpiteet 2005–2008

Pohjoismaat

- pyrkivät toimimaan sen puolesta, että Kioton pöytäkirja, ensimmäinen merkittävä poliittinen askel kohti kasvihuonekaasujen vähentämistä, tulisi pian voimaan.
- katsovat, että suurin pitkän aikavälin haaste ilmastopoliitikassa on neuvottelujen käynnistäminen nykyistä vaativammasta globaalista ilmasto-ohjelmasta vuoden 2012 jälkeen. Pohjoismaat pyrkivät siksi saamaan aikaan kattavan prosessin, jonka puitteissa mahdollisimman monet valtiot tekevät maailmanlaajuisesti yhteistyötä rajoittaakseen kasvihuonekaasupäästöjä vuoden 2012 jälkeen. Luottamuksen rakentaminen kehitysmaiden suuntaan on välttämätöntä. Samoin on tarpeen luoda mahdollisuuksia useille erilaisille velvoitteille, joilla päästöjä saadaan vähennetyksi globaalilla tasolla ilman, että valtioiden taloudellinen ja sosiaalinen kehitys on uhattuna. On myös erittäin tärkeää saada Yhdysvallat uudelleen mukaan prosessiin.
- katsovat, että päätös Itämeren alueen perustamisesta koaleueeksi (Kioton pöytäkirjan joustomekanismien koaleuetta koske-

va TGA-sopimus) on vahvistettu. Pohjoismaat tulevat yhteistyötä jatkaen i) toimimaan TGA-sopimuksen toimeenpanon ja muiden maiden kanssa tehtävän yhteistyön puolesta, ii) tukemaan ympäristön ja talouden kannalta tehokasta kehitystä ja Itämeren alueen koealuerahaston (TGF) käyttöä, iii) kehottamaan Kioton pöytäkirjan nykyisiä tai tulevia muita osapuolia sekä yksityisiä yrityksiä osallistumaan aktiivisesti koealueyhteistyöhön, iv) edistämään ympäristön kannalta tuloksekkaiden ja kustannustehokkaiden yhteistoteutushankkeiden (JI) kehittämistä ja toteutusta.

- aikovat jatkaa työtä lisätäkseen osaamista ja vahvistaakseen voimavaroja Itämeren alueella päähuomion kohdistuessa Venäjälle.
- aikovat olla tiennäyttäjiä teollisuuden kasvihuonekaasujen (HCF, PFC ja SF6) käytön vähentämisessä sekä toimia näiden kaasujen käytön vähentämisen puolesta kansainvälisellä tasolla.
- aikovat toimia sen puolesta, että varmistetaan Kioton velvoitteiden ympäristön kannalta tehokas seuranta siltä osin kuin ne koskevat kasvihuonekaasujen hiilinieluja keinona pienentää päästöjen vaikutuksia.
- aikovat selvittää ja arvioida mahdollisuudet nykyistä laajempaan ilmastotutkimusyhteistyöhön Pohjoismaiden välillä.
- toivovat voivansa pohjoismaisen ilmastoyhteistyön puitteissa tarkastella lähemmin ilmastomuutoksen seurauksia alueella, muun muassa arktisten alueiden ilmastomuutosta koskevan ohjelman (ACIA) valossa. Useat seikat viittaavat siihen, että ilmastovaikutukset näkyvät usein ensimmäisenä arktisella alueella, missä ekologiset seuraukset saattavat olla erityisen mittavat. Ilmastomuutokset napa-alueilla voivat johtaa muutoksiin jääpeitteessä ja merivirroissa, mikä puolestaan saattaa vaikuttaa ilmastokehitykseen maailmanlaajuisesti.
- aikovat ottaa käyttöön ohjauskeinoja ja käynnistää toimenpiteitä, joilla varmistetaan, että maat saavuttavat päästöjen osalta Göteborgin pöytäkirjassa ja tiettyjen ilman epäpuhtauksien kansallisia päästörajoja koskevassa EU-direktiivissä asetetut tavoitteet. Sopimuksen tarkistuksessa Pohjoismaat kiinnittävät huomiota siihen, että myös vuoden 2010 jälkeen Pohjolassa on laajoja alueita, joilla happamoitumisen raja-arvot ylittyvät. Samoin huomiota kiinnitetään uuteen tietoon alailmakehän otsonin terveysvaikutuksista. Yhteisen tietopohjan vahvistamiseksi Pohjoismaat aikovat tehdä yhteistyötä sekä pienhiukkasten terveysvaikutusten selvittämiseksi pohjoismaisella tasolla että yhteispohjoismaisen panoksen antamiseksi alaan liittyvässä työssä EU-tasolla.





5. Biologinen monimuotoisuus ja geenivarat – luonto ja kulttuuriympäristö

Pohjoismaat pyrkivät turvaamaan ja varmistamaan biologisen monimuotoisuuden kestävästä käytöstä, pitämään huolta luonnonvaroista ja vaalimaan ihmisten toiminnasta syntyviä kulttuuriympäristöarvoja.

Pohjoismaat pyrkivät myös varmistamaan geenivarojen kestävästä käytöstä saatava hyöty jaetaan oikeudenmukaisesti ja tasapuolisesti. Pohjoismaat pyrkivät myös turvaamaan kulttuuriympäristön säilymistä.

Biologinen monimuotoisuus on inhimillisen elämän perusta. Ilmausta biologinen monimuotoisuus käytetään lajien monimuotoisuudesta, lajinsisäisestä ja yksittäisten lajien välisestä geneettisestä kirjosta sekä näiden lajien elinympäristöjen monimuotoisuudesta. Pohjolassa biologiseen monimuotoisuuteen, geenivariin sekä luonnon- ja kulttuuriympäristöihin kytkeytyy merkittäviä arvoja. Biologiseen monimuotoisuuteen kohdistuu kuitenkin maailmanlaajuisesti voimakkaita paineita. Lajeja häviää yhä tiiviimpään tahtiin, ja ekosysteemien kyky tuottaa hyödykkeitä ja palveluja heikentyy. Ihmistoiminnan aiheuttama ilmastonmuutos tulee olemaan yksi suurimmista maapallon biologista monimuotoisuutta uhkaavista riskeistä.

Biologisen monimuotoisuuden suojelutyön tulee perustua kaikilta osin varovaisuusperiaatteelle. Pohjoismaissa tämä periaate merkitsee, ettei vakavan tai peruuttamattoman vahingon uhatessa täydellisen

tieteellisen varmuuden puuttumista tule käyttää perusteena kustannustehokkaiden toimenpiteiden lykkäämiselle. Luonnonvarojen hoidon on perustuttava varovaisuusperiaatteelle, joka on jo sisällytetty moniin kansainvälisiin sopimuksiin. Kukin yhteiskunnallinen toimintaloikko kantaa itse vastuun siitä, että biologinen monimuotoisuus sekä luonnon- ja kulttuuriympäristö otetaan huomioon.

Pohjoismaat ovat monin tavoin olleet tiennäyttäjiä biologiseen monimuotoisuuteen liittyvissä asioissa. Esimerkkinä tästä ovat geenivarat, jotka jo runsaan 20 vuoden ajan ovat olleet tärkeällä sijalla maa- ja metsätaloussektorilla (Pohjoismainen Geenipankki, NGB; Pohjoismainen kotieläingenipankki, NGH; Pohjoismainen metsätalouden siemen- ja taimineuvosto, NSFP). Pohjoismaisen geenivara-neuvottelukunnan tehtävänä on toimia geenivaroihin liittyvien strategisten keskustelujen foorumina.

Tavoitteet ja toimenpiteet 2005–2008

Pohjoismaat

- edistävät jatkossakin aktiivisesti asioiden käsittelyä YK:n biodiversiteettisopimukseen liittyvissä kansainvälisissä prosesseissa ja neuvotteluissa.
- toimivat sen puolesta, että WSSD 2010 -tavoite saavutetaan ja biologista monimuotoisuutta koskevat velvoitteet Euroopan osalta toimeenpannaan täysimääräisesti.
- laativat vuoteen 2005 mennessä kansalliset strategiat ja toimintasuunnitelmat biologisen monimuotoisuuden ja geenivarojen suojelemiseksi ja luonnonvarojen kestäväksi hyödyntämiseksi sekä kokemustenvaihdon tehostamiseksi ja ympäristönäkökoh-tien integroimiseksi maatalous-, metsätalous-, kalastus- sekä kuljetus- ja liikennesektorin politiikkaan.
- pyrkivät toimimaan sen puolesta, että Cartagenan pöytäkirja, joka koskee muuntogeenisten elävien organismien siirtoja valtioiden rajojen yli, pannaan tehokkaasti täytäntöön, että tuotteet merkitään tyydyttävällä tavalla, myös kansainvälisesti, ja että kuluttajia informoidaan, jos elintarvikkeen valmistuksessa on käytetty geenitekniikkaa.
- tekevät yhteistyötä vieraisiin lajeihin liittyvissä kysymyksissä myös Euroopan tasolla tehostaakseen seurantaa ja arvioidakseen riskejä ennen kuin vieraita lajeja aletaan tuoda. Toimien tulee olla sopusoinnussa pohjoismaisten suositusten kanssa.

- aikovat jatkaa yhteistyötä sekä menetelmien kehittämiseksi biologisen monimuotoisuuden seurantaan Pohjolassa että tietojen vaihtamiseksi asiasta.
- aikovat jatkaa työtä sellaisten uusien menetelmien kehittämiseksi, joilla pystytään arvioimaan alueidenkäytössä tapahtuvien muutosten vaikutuksia biologiseen monimuotoisuuteen ja kulttuuriympäristöön.
- sisällyttävät maisemanäkökohdat asianomaisten toimintaloikkojen suunnitelmiin keskeisiltä osin ja identifioivat integroinnin edellytykset edistää maisemanäkökohtien huomioon ottamista.
- kiinnittävät erityistä huomiota arktisen luonnon monimuotoisuuteen ja ottavat huomioon Arktisen neuvoston arviot ilmasto-vaikutuksista arktisella alueella.
- kehittävät arktisen alueen luonnon- ja kulttuuriympäristön suojeluun liittyviä pohjoismaisia toimintasuunnitelmia niin, että ne kattavat myös pohjoismaiset Arktikselle suunnatut ympäristöön liittyvät toimenpiteet, erityisesti ilmaston, pysyvien orgaanisten yhdisteiden (POP) ja elohopean osalta.
- edistävät ympäristömyötäistä maa- ja metsätaloutta Pohjolassa biologisen monimuotoisuuden turvaamiseksi ja lisäämiseksi sekä varmistavat, että pohjoismaisista lajeista ja elinympäristötyypeistä säilytetään edustava ja riittävä osuus.
- kehittävät yhteistyötä geenivarojen säilyttämiseen ja kestäväään käyttöön tähtäävien kansallisten ja pohjoismaisten ohjelmien kanssa.
- toimivat sen puolesta, että ekosysteemilähestymistapa-periaatteen toteuttaminen luo puitteet myös pohjoismaiselle merellisen ympäristön hoidolle, lisää tietoa merien elämän monimuotoisuudesta, ekosysteemien toiminnasta ja erilaisten toimenpiteiden vaikutuksista, yksittäin ja yhdessä. Merten kartoittaminen, tutkimus ja valvonta ovat siten tärkeitä.
- edistävät kansalaisten jokamiehenoikeuksien käyttöä ja tiedottavat näistä oikeuksista.
- lujittavat yhteistyötä luonnon- ja kulttuurimuistomerkkien hallinnosta vastaavien välillä sekä osoittavat näiden muistomerkkien välisen yhteyden ja niissä molempia osapuolia rikastuttavan voimavaran.



6. Meret

Pohjolassa on säilytettävä merellisten ekosysteemien biologinen monimuotoisuus, rakenne, toiminta ja tuottavuus ja turvattava merellisten luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen. Valtamerien saastuttaminen on lopetettava. Tuloksiin pääsemiseksi vaaditaan luonnosta peräisin olevien aineiden päästöjen rajoittamista tasolle, joka ei horjuta merien kemiallista tasapainoa eikä ravinnetasapainoa. Samoin vaaditaan hitaasti hajoavien ja vaarallisten aineiden päästöjen lopettamista kokonaan. Ravinnepäästöt rehevöitymisherkille alueille on puolitettava. Haitta-aineiden päästöjä tulee vähentää asteittain niin, että aineiden pitoisuudet merellisessä ympäristössä saataisiin ennen vuotta 2020 lähemmäksi luontaisesti esiintyvien aineiden taustapitoisuuksia ja liki nollaan ihmisten toiminnasta peräisin olevien synteettisten aineiden osalta.

Pohjoismaita yhdistää meri. Meri antaa elannon monille rannikko- ja saariyhteisöille, ja meri ja rannat ovat myös tärkeitä pohjoismaalaisten virkistysalueita. Merellisen ympäristön ja meren tuottavuuden uhkana on kuitenkin saastuminen. Erilaisesta ihmistoiminnasta aiheutuu vahinkoa myös merellisille biotyypeille ja ekosysteemeille. Meri on elintärkeä linkki globaalissa ekosysteemissä ja ilmastojärjestelmässä, joten merellisen ympäristön häiriöillä saattaa olla kauaskantoisia seurauksia. Tietomme merellisestä ympäristöstä ovat monin tavoin puutteelliset, ja niitä on syytä täydentää, jotta pystymme tiedostamaan valtamerten merkityksen globaalille ekosysteemille ja voimme toimia merien rikkauksien säilymisen ja kestävän hyödyntämisen puolesta.

Viime vuosina on otettu monia myönteisiä askeleita taistelussa merten saastumista ja muita merellisten ekosysteemien uhkia vastaan. Pysyviä orgaanisia ympäristömyrkkyjä koskeva Tukholman sopimus, maailmanlaajuinen toimintaohjelma merellisen ympäristön suojelemiseksi maalta peräisin olevilta saasteilta kuten myös monet paikalliset aloitteet ovat esimerkkejä uusista, entistä tehokkaammista toimista meriin kohdistuvien uhkien vähentämiseksi. Johannesburgin toimintasuunnitelmassa määritellään lisää suunta-avivoja tulevalle vuosikymmenelle, ja näitä tavoitteita toteutettaessa Pohjoismaiden on oltava eturintamassa.

Tavoitteet ja toimenpiteet 2005-2008

Pohjoismaat

- parantavat osaltaan tiedotusta merellisen ympäristön tilasta globaalilla tasolla. Pohjoismaat aikovat tukea YK:n menettelytapoja merellisen ympäristön maailmanlaajuisessa raportoinnissa ja arvioinnissa. Pohjoismaiden omilla alueilla esiintyvien merellisten ekosysteemien tilasta, mukaan lukien kylmien merialueiden koralliriutat, etsitään ideoita raportointiin.
- aikovat laatia merellisen ympäristön suojelua koskevat kansalliset toimintaohjelmat tai vastaavat suunnitelmat viimeistään vuonna 2005, mikäli ne vielä puuttuvat. Ohjelmien tulee perustua mahdollisimman pitkälti ekosysteemien huomioon ottamiseen merellisen ympäristön hoidossa.
- aikovat olla kansainvälisellä tasolla edelläkävijöitä sellaisen kansainvälisen työvälineen puolestapuhujina ja kehittäjinä, jolla pystytään pureutumaan elohopean saastuttaviin vaikutuksiin. Pohjoismaat pyrkivät lisäksi vahvistamaan Tukholman sopimusta ja muita raskasmetallisaasteita ja pysyviä orgaanisia yhdisteitä koskevia ohjauskeinoja.
- vahvistavat uudelleen sitoumuksensa merellisten suojelualueiden verkoston perustamisesta. Pohjoismaat aikovat tutkia merellisten suojelualueiden perustamisen tieteellisen perustan ja näiden alueiden merkityksen valtamerien biologisen monimuotoisuuden ja tuottavuuden säilymiseksi. Työ ensimmäisten alueiden osalta on määrä saattaa päätökseen vuosina 2005-2008.
- lisäävät merialueiden suojeluun kohdistuvia alueellisia toimia.
- aikovat tukea ehdotetun, arktisia merialueita koskevan strategiasuunnitelman laatimista sekä Pohjois-Atlantin ja Pohjanmeren konferenssin puitteissa käytävää vuoropuhelua. Pohjoismaat tukevat yhteisen eurooppalaisen meristrategian laatimista.

- aikovat toimia aktiivisesti sen puolesta, että huhtikuussa 2004 tehty IMOn periaatepäätös Itämeren, lukuun ottamatta Venäjälle kuuluvia vesialueita, luokitteluamisesta erityisen herkäksi merialueeksi (PSSA) pannaan täytäntöön. Pohjoismaat aikovat tukea voimakkaasti IMOn piirissä Itämeren luokitteluamista valvonta-alueeksi, ja myös sopivalla tavalla MARPOL 73/78 -sopimuksen VI liitteen mukaisesti tuoda asia julki.



7. Kemikaalit

Pitkällä aikavälillä tavoitteena on, ettei kemikaalien käytöstä saa aiheutua riskiä terveydelle ja ympäristölle, että terveyttä ja ympäristöä uhkaavat kemikaalipäästöt loppuvat sukupolven aikana, että tuottajien vastuu laajenee ja että kemikaalipolitiikassa sovelletaan korvaamis- ja varovaisuusperiaatetta. Näin ollen 10–15 vuoden kuluttua markkinoille tuotavissa tuotteissa ei yleisesti ottaen saa olla sellaisia synteettisiä orgaanisia aineita, jotka ovat vaikeasti hajoavia ja kertyvät eläviin organismeihin. Tuotteissa ei myöskään saa olla synteettisiä aineita, jotka aiheuttavat syöpää tai vaikuttavat perimään, suvunjatkamiskykyyn tai hormoni-järjestelmiin, eivätkä ne saa sisältää kadmiumia, elohopeaa ja lyijyä. Lisäksi prosesseissa ja tavaroiden tuotannossa käytettävistä kemikaaleista tulee olla saatavissa tietoa, ja niistä tulee myös tiedottaa.

Sekä kemikaalien käytön kasvulla että kemiallisten aineiden määrän lisääntymisellä on yhteys terveys- ja ympäristöongelmiin. Nämä kasvutrendit ovatkin kestävä kehityksen kannalta suurimpia maailmanlaajuisia haasteita. Kemialliset pistepäästöt ovat vähenemässä, kun taas tuotteista ja muista lähteistä aiheutuvat päästöt ovat lisääntymässä.

Euroopan markkinoilla olevien noin 50 000 kemiallisen aineen terveys- ja ympäristövaikutukset tunnetaan vain hyvin vähäiseltä osin. Uusilla aineilla on nykyään testaus- ja hyväksymisvaatimukset, mutta olemassa olevilta aineilta ne puuttuvat. Tuotteiden sisältämistä kemikaaleistakin tiedetään erittäin vähän. Jotta voitaisiin vähentää vaarallisten aineiden leviämistä ja niille altistumista tuot-

teiden kautta, tarvitaan varovaisuusperiaatteelle perustuvia kansainvälisiä säännöstöjä ja arviointikriteerejä. Pohjoismaissa kemiallisista aineista kootaan tietoja kansallisiin tuoterekistereihin, jotka luovat hyvän pohjan kemikaaleihin liittyvälle työlle.

Pohjoismaat ovat asettaneet yhteiset kunnianhimoiset tavoitteet kemikaaleja koskevalle työlle ja ovat siinä myös edistyneet. Keskeistä on sukupolvitavoitteen seuranta (käsite sukupolvitavoite on peräisin Esbjergissä vuonna 1995 pidetystä Pohjanmeren konferenssista): vuoteen 2020 tultaessa eivät mitkään markkinoilla olevat tuotteet saa sisältää kemikaaleja, jotka ovat erityisen ongelmallisia terveys- ja ympäristövaikutustensa vuoksi. Työssä edistyminen edellyttää aktiivisia ja koordinoituja kansainvälisiä toimia. Toimiminen EU/ETA-yhteistyössä luotujen säännöstöjen tehostamiseksi on tärkeää. Myös yrityksille tulee kohdentaa tiukennettuja vaatimuksia. Pohjoismaainen yhteistyö lisää onnistumisen mahdollisuuksia myös kansainvälisessä työssä, joten yhteistyötä tulee jatkaa.

Tavoitteet ja toimenpiteet 2005-2008

Pohjoismaat

- toimivat elohopean käytön voimakkaan vähentämisen puolesta toisaalta edistämällä asiaa EU:n lainsäädännössä, toisaalta olemalla eturintamassa kansallisten toimenpiteiden ja maailmanlaajuisen UNEP-sopimuksen täytäntöönpanossa elohopean osalta.
- toimivat sen puolesta, että lääkeainejäämien päästöistä aiheutuviin terveys- ja ympäristövaikutuksiin kiinnitetään huomiota, että niiden kartoitusta jatketaan ja että laaditaan asiaa koskevia sääntöjä niin kansallisella, EU- kuin kansainväliselläkin tasolla.
- vaikuttavat siihen, että EU:n uudessa kemikaalilainsäädännössä (REACH) asetetaan vaatimuksia tiedon saamiseksi kaikista prosesseissa ja tavaroiden tuotannossa käytettävistä kemikaaleista.
- aikovat toimia sen puolesta, että EU:n uudessa kemikaalilainsäädännössä (REACH) ilmaistaan selkeästi elinkeinoelämän/teollisuuden vastuu tutkia ja arvioida kemikaalien vaarallisuutta ja varmistaa, että kemikaaleja käytetään vaarantamatta terveyttä ja ympäristöä.
- aikovat toimia sen puolesta, että kemikaalien vaarallisuuden testaamiselle ja arvioinnille asetetaan yhtäläiset vaatimukset riippumatta siitä, katsotaanko kemikaalit olemassa oleviksi aineiksi vai uusiksi aineiksi, ja myös riippumatta siitä, käytetäänkö niitä leluissa, kosmetiikassa, torjunta-aineissa tai teollisuuskemikaaleina.

- pyrkivät edistämään yhdenmuetyn tuotepolitiikan puitteissa tehtävää kemikaalityötä siten, että kemikaaleihin liittyvät kysymykset integroidaan konkreettisella tavalla tuotantoon ja kulu- tukseen ja että elinkaarinäkökulma otetaan huomioon.
- aikovat jatkaa toimia torjunta-aineiden käytön vähentämiseksi julkisilla alueilla ja yksityisissä puutarhoissa.
- aikovat vaikuttaa sukupolvitavoitteen konkretisointiin kansain- välisessä OSPAR- ja HELCOM-yhteistyössä ja olla tiennäyttäjiä laadittaessa valintakriteerejä kemikaaleille, joille annetaan etu- sija OSPAR-työssä.





8. Elintarvikkeet – turvallisuus ja terveys

Kuluttajille tulee tarjota turvallisia elintarvikkeita sekä tietoa terveellisestä ruokavaliosta. Tähän tarvitaan perustavanlaatuista tietoa ja tiedottamista, muun muassa riittäviä ja helposti ymmärrettäviä elintarvikemerkintöjä.

Elintarvikkeiden sisältämiin ympäristösaasteisiin ja mikro-organismeihin tulee puuttua ensisijaisesti torjumalla saastuttamista joko sen alkulähteellä tai alkutuotannossa ja jalostusteollisuudessa.

Tuottajat ja maahantuojat ovat vastuussa siitä, että elintarvikkeet ovat hyvälaatuisia eivätkä aiheuta terveysriskiä niitä oikein käsiteltäessä. Viranomaiset valvovat ja varmistavat avoimuuden toteutumisen sekä riskinhallinnassa (sääntöjen vahvistaminen, valvonta) että riskinarvioinnissa.

Pohjoismaissa on tehty poliittisia päätöksiä elintarviketurvallisuudesta ja hyväksytty toimintasuunnitelma kuluttajien vaikutusvallan lisäämiseksi elintarvikkeita koskevista asioista. Lisäksi Pohjoismaat toivovat suojelutason nostamista. Pohjoismaat noudattavat periaatetta, jonka mukaan kemiallisten aineiden ja haitallisten mikro-organismien määrä elintarvikkeissa on saatava ennalta ehkäisevin toimin mahdollisimman pieneksi. Ruokavalio ja ravinto sekä näitä koskeva tieto ovat kuluttajien terveyden kannalta keskeisiä.

Elintarvikkeiden turvallisuudesta saadaan jatkuvasti lisää tietoa. Uusi ja entistä kehittyneempi elintarviketekniikka sekä uudenlaiset valmistusprosessit voivat auttaa ratkaisemaan vanhoja ongelmia, mutta saattavat myös synnyttää uusia.

Yksinkertaiset ja yksiselitteiset säännöt, jotka niin elintarvike-yritykset, tuottajat, kuluttajat kuin valvonnasta vastaavat viranomaiset voivat omaksua, ovat tärkeitä korkeatasoisen elintarvike-turvallisuuden saavuttamiseksi. Tärkeitä ovat lisäksi ruokavalion koostumusta ja ruoan valmistamista koskevat ohjeet. Kuluttajille tulee tarjota turvallisia elintarvikkeita sekä tietoa siitä, mistä ja miten terveellinen ruokavalio koostuu. Kuluttajille on turvattava mahdollisuus tietoiseen ja tiedolle perustuvaan valintaan. Tehtävä-jako korkeatasoiseen elintarviketurvallisuuteen tähtäävässä työssä on selkeä. Tuottajat ja maahantuojat ovat vastuussa kuluttajille tarjottavien elintarvikkeiden turvallisuudesta. Tässä yhteydessä onkin tärkeää toimia sen puolesta, etteivät ulkoiset tekijät, kuten maaperän, ilman ja merien saastuminen, pääse vaikuttamaan haitallisesti maatalouteen ja kalastukseen. Olennaista on, että saastuttamiseen puututaan sen lähteellä.

Elintarviketurvallisuuden arviointi perustuu yhä suuremmassa määrin riskinarviointiin kansainvälisillä foorumeilla, erityisesti EU:n, FAO:n ja WHO:n asiantuntijakomiteoissa. Kansainvälisen kaupan kannalta on tärkeää, että elintarviketurvallisuudelle vahvistetaan yhtäläiset standardit kaikkialla maailmassa.

Tavoitteet ja toimenpiteet 2005–2008

Pohjoismaat

- aikovat lisätä kotieläinten terveyttä ja hyvinvointia edistäviä toimia. Tiedon lisäämisellä ja kaikkien toimijoiden valvonnalla tehostetaan alkutuotannon ennalta ehkäiseviä toimenpiteitä sairauksia, eläimistä ihmisiin tarttuvia tauteja ja muita sellaisia tekijöitä vastaan, jotka voivat aiheuttaa ongelmia eläinten terveydelle ja elintarvikkeiden turvallisuudelle.
- aikovat edistää elintarvikkeiden turvallista käsittelyä ja tuotantoa niin yritys- kuin kuluttajatasollakin.
- aikovat toimia alkutuotannossa sekä jakelupor- taassa työskentelevien henkilöiden tiedon lisäämiseksi varmis- taakseen, että mahdolliset riskit ovat tiedossa. Kuluttajille tulee tarjota kohdennettua tietoa elintarvikkeiden turvallisesta käsit- telystä, varastoinnista ja valmistuksesta.
- pyrkivät toimimaan sen puolesta, että kemiallisten aineiden määrä elintarvikkeissa rajoitetaan mahdollisimman vähäiseksi. Lisä- ja aromiaineiden, tuotannon apuvälineiden kuten torjunta- aineiden sekä eläinlääkkeiden ja puhdistus- ja desinfointiainei- den käyttö sallitaan vain siinä määrin kuin se on teknisesti vält-

tämätöntä. Esimerkiksi pakkauksissa tai aromiaineina käytettävien aineiden osalta riskejä on arvioitu hyvin vähän, joten siihen tullaan jatkossa panostamaan. Kuluttajille tulee antaa ohjeita ja neuvoja, jotka auttavat minimoimaan ongelmallisten aineiden, kuten kalan sisältämän dioksiinin ja elohopean, saannin.

- pyrkivät lisäämään tietoa myrkyllisistä ainesosista ja rajoittamaan terveydellisten haittojen riskiä.
- pyrkivät rajoittamaan ravintoperäisiä yliherkkyysoireita ennalta ehkäisevin toimin, muun muassa jakamalla yrityksille ja kuluttajille tietoa ongelmallisista elintarvikkeiden valmistus-aineista. Muita keinoja ovat elintarvikkeiden riittävä merkintä ja yritysten omavalvontaohjelmat.
- aikovat toimia tiedon lisäämiseksi ruokavalion, ravinnon ja terveyden välisestä yhteydestä. Kansalaisia tulee motivoida terveellisiin ruoka- ja liikuntatottumuksiin lisäämällä tietämystä muun muassa rasvan ja sokerin käytön vähentämisen ja hedelmien ja vihannesten käytön lisäämisen tärkeydestä. Perustiedot tulee sisällyttää kouluopetukseen, ja niiden täydentämiseksi tulee viranomaisten tarjota helposti saatavilla olevaa tietoa.
- pyrkivät toimimaan mahdollisten riskien jäljitettävyyden parantamiseksi ja tiedon lisäämiseksi. Niiden elintarvikkeiden määrä, jotka eivät ole voimassa olevien sääntöjen mukaisia, tulee olla marginaalinen.
- tukevat yritysten omavalvontaa muun muassa määrittämällä toimivan omavalvonnan sisällön ja varmistamalla, että tarvittavia analyysimenetelmiä on saatavilla.
- lisäävät tutkimusperusteista tietoa elintarvikkeiden turvallisuudesta ja kehittävät entistä parempia riskienvalvontamalleja, koordinoivat pohjoismaista tutkimusta sekä toteuttavat yhdessä pohjoismaista riskinarviointia ja siten vaikuttavat painotuksiin kansainvälisillä foorumeilla.
- lisäävät vuoropuhelua kuluttajien kanssa ja toimivat avoimen, riskejä koskevan viestinnän turvaamiseksi ja oikean tiedon sisällyttämiseksi esimerkiksi koulu- ja muihin oppikirjoihin, keittokirjoihin sekä mediassa esitettäviin tai julkaistaviin ruokaohjelmiin ja -artikkeleihin.
- pyrkivät edistämään tiedon leviämistä perinteisistä ruoista sekä maiden sisällä että niiden välillä.





9. Energia

Pohjoismaisen energiayhteistyön pitkän aikavälin tavoitteena on tehokkaan, kilpailukykyisen, varman ja kestävän energihuollon edistäminen. Energiavaroja tulee käyttää tehokkaasti työllisyyden ja talouden parantamiseksi samalla kun ympäristönäkökohdat otetaan huomioon.

Energiajärjestelmän tulee edistää kasvihuonekaasupäästöjen vähenemistä maailmanlaajuisesti, samoin edistää muiden saastepäästöjen vähenemistä ja uusiutuvan energian käytön lisäämistä.

Tulevassa työssä huomio tulee kiinnittää pohjoismaisten sekä lähialueiden ja EU:n energiamarkkinoiden entistä laajalaisempaan yhdentämiseen ja kestäväan energiatuotantoon merkittävänä kilpailutekijänä.

Kaikkien Pohjoismaiden tavoitteena on rajoittaa energiasektorin osuutta ympäristöongelmien synnyssä. Tavoitteen saavuttamiseksi on tarpeen ottaa käyttöön erilaisia ohjauskeinoja, kuten veroja, maksuja, suoraa säännöstelyä ja välittömiä tukitoimenpiteitä. Rajat ylittävistä saasteista johtuviin ympäristöhaasteisiin vastaaminen tekee yhteistyön välttämättömäksi niin Pohjoismaissa kuin niiden ulkopuolellakin.

Pohjoismaiden viranomaisten yhteistyö energiakysymyksissä on ollut toimivaa jo vuosien ajan. Pohjoismainen sähköyhteistyö ja sähkökauppa ovat tärkeitä, koska sähköjärjestelmien yhdistäminen mahdollistaa parempien ympäristötulosten saavuttamisen Pohjolassa.

Kansainvälisillä sopimuksilla ja yhteistyöllä Pohjoismaiden ulkopuolisten maiden kanssa on kasvava merkitys Pohjoismaiden energiapolitiikan ja -järjestelmien muotoutumiselle. Merkittävässä asemassa ovat erityisesti EU-maat ja Itämeren alueen maat.

Kehitys Pohjoismaissa on 1990-luvulla ollut energia-alalla myönteistä: energiankulutuksen kasvu on jäänyt talouskasvua huomattavasti alhaisemmaksi. Tästä huolimatta haasteet energiasektorin päästöjen kasvun rajoittamiseksi ovat edelleen mittavat kestävän kehityksen toteutumiseksi.

Olenainen osa kasvihuonekaasupäästöistä on lähtöisin energiasektorilta, eivätkä Pohjoismaat ole hiilidioksidipäästöjen (CO₂) vähentämisen suhteen yleisesti ottaen osoittaneet myönteistä kehitystä. Pohjoismaat ovat ryhtyneet konkreettisiin toimenpiteisiin esimerkiksi ottamalla käyttöön joustomekanismeja sekä päästöjen rajoittamiseksi hiilidioksidimaksuja, jotka ovat korkeimpia maailmassa.

Myös uusien uusiutuvien energiavarojen edistämiseen on panostettu.

Tavoitteet ja toimenpiteet 2005–2008

Pohjoismaat

- aikovat lisätä kustannustehokkaiden ohjauskeinojen käyttöä sekä yhdenmukaistaa ohjauskeinoja edistääkseen kestävän energiasektorin kehitystä ja vähentääkseen energiankulutuksesta aiheutuvaa ympäristökuormitusta Pohjolassa. Jos markkinat ovat tehokkaat ja ympäristön kannalta perusteltavissa, kestävän energiasektorin toteuttaminen voidaan pitkälti jättää energiamarkkinoiden toimijoille.
- tekevät yhteistyötä energiakaupan ja infrastruktuurin kehittämiseksi sekä kartoittavat toimenpiteitä, joita tarvitaan toimitusvarmuuden turvaamiseksi pitkällä aikavälillä Pohjolassa.
- aikovat edistää alueyhteistyötä ja rationaalista, tehokasta ja ympäristön huomioon ottavaa infrastruktuurin kehittämistä Pohjolassa ja Itämeren alueella. Tämä edellyttää alueellista yhteistyötä toisaalta viranomaisten, toisaalta viranomaisten ja energiantuottajien välillä. Pohjoismaat tukevat kyseistä kehitystä BASRECin (Baltic Sea Region Energy Cooperation) puitteissa.
- vähentävät merkittävästi kasvihuonekaasupäästöjä vuoteen 2020 mennessä Itämeren alue mallialueena. Yhteistyö on nyt vahvistettu yhteisellä puitesopimuksella (Kioton pöytäkirjan joustomekanismien koealuetta koskeva TGA-sopimus), ja Itämeren alueen koealuerahasto (TGF) on perustettu edistämään yhteisiä toteutusprojekteja Itämeren alueella.

- tekevät yhteistyötä kehittääkseen menettelytapoja, ohjauskeinoja ja tekniikoita, joilla pystytään edistämään vedyn käyttöä energiantantajana ja lisäämään energiatehokkuutta ja uusiutuvien energialähteiden käyttöä alueella.
- pyrkivät panostamaan sellaisten edellytysten luomiseen, jotka mahdollistavat hiilidioksidin käsittelyn fossiilisia polttoaineita käyttävissä voimalaitoksissa ja muissa suurissa pistelähteissä.
- aikovat edistää pohjoismaista energia-alan tutkimusyhteistyötä, josta huolehtii Pohjoismaiden energiantutkimuslaitos (NEEP). Tämän laitoksen pitkän aikavälin tavoitteena on luoda tietopeusteiset edellytykset energiankulutuksen kustannustehokkaalle vähentämiselle sekä uusien uusiutuvien energialähteiden ja ympäristöä säästävien energiatekniikoiden kehittämiseksi.
- laajentavat yhteistyötä, joka tähtää uusiutuvien energialähteiden maailmanlaajuisen käytön ja energiatehokkuuden lisäämiseen ja pyrkivät vahvistamaan Johannesburgin huippukokouksessa alkunsa saanutta samanmielisten maiden liittoumaa sekä seuraamaan Bonnin kokouksen tuloksia.



10. Kuljetus ja liikenne

Pitkän aikavälin tavoitteena on kestävä liikennejärjestelmän luominen niin, että yksilöiden, elinkeinoelämän ja yhteiskunnan liikennettä ja kehitystä koskevat tarpeet otetaan huomioon ihmisten ja ekosysteemien kannalta turvallisella tavalla. Kestävä liikennejärjestelmä edistää myös tasarvoa ihmisten ja ihmisryhmien välillä.

Liikennejärjestelmän tulee olla taloudellisesti toteutettavissa ja toimia tasapuolisesti ja tehokkaasti. Sen tulee mahdollistaa valinnanmahdollisuus eri liikennemuotojen välillä ja tukea kilpailukykyistä taloutta ja tasapainoista alueellista kehitystä.

Kestävä liikennejärjestelmä auttaa rajoittamaan päästöjen ja jätteiden määrän maapallon sietokyvyn mukaiseksi. Kestävässä järjestelmässä käytetään uusiutuvia luonnonvaroja niiden uusiutumiskyvyn rajoissa ja uusiutumattomia samaan tahtiin tai hitaammin kuin niille kehitetään korvaavia uusiutuvia vaihtoehtoja. Järjestelmä auttaa myös minimoimaan maankäytön ja meluhaittojen vaikutukset.

Pohjola on suurelta osin harvaan asuttua, ja etäisyydet tärkeille markkinoille ovat suuret. Näin ollen Pohjoismaat ovat pitkällä aikavälillä erittäin riippuvaisia kestävästä liikennejärjestelmästä. Taloudellisten, sosiaalisten ja ympäristöä koskevien vaatimusten yhteensovittaminen tarjoaakin tulevaisuudessa liikennejärjestelmälle mittavan haasteen.

Käytännöllisesti katsoen kaikilla yhteiskunnallisilla toimijaryhmillä on merkittävä rooli kestäväan liikennejärjestelmään tähtäävässä muutosprosessissa. Toimijoiden työtä on tuettava johdonmukaisella ja kauaskantoisella politiikalla. Kaikissa poliittisissa päätöksissä on pitkällä aikavälillä otettava huomioon niiden taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristöä koskevat vaikutukset.

Tavoitteet ja toimenpiteet 2005–2008

Pohjoismaat

- lisäävät toimenpiteitä, joilla edistetään autottoman väestön, toimintarajoitteisten ja lasten liikkumista. Tässä yhteydessä on myös tärkeää ottaa huomioon tasa-arvonäkökulma ja luoda sellainen liikennejärjestelmä, joka vastaa sekä naisten että miesten liikennetarpeisiin. Niin ikään lapsille tulee turvata mahdollisuus käyttää itsenäisesti liikennejärjestelmää. Joukkoliikenteen tasoa ja palveluhenkisyyttä on tarpeen nostaa, samoin on tarpeen parantaa väestön mahdollisuuksia liikkua jalan ja pyörällä. Liikkumisen ohjaus -ohjelmaa (Mobility Management) tulee tukea ja kehittää.
- tunnustavat, että kestävät tavarankuljetukset edellyttävät entistä suurempaa tehokkuutta eri liikennemuotojen sisällä ja parempaa vuorovaikutusta liikennemuotojen välillä. Rautatiejärjestelmää on tarpeen uudistaa ja tehdä siitä nykyistä kilpailukykyisempi.
- katsovat, että infrastruktuuri tulee mukauttaa kestäväan liikennejärjestelmän tarpeisiin. Uuteen infrastruktuuriin suunnattavia investointeja tulee aina arvioida vertaamalla niitä vaihtoehtoihin toimenpiteisiin.
- pitävät välttämättömänä, että kehitys kohti entistä turvallisempia, ympäristöä säästävämpiä ja energiatehokkaampia liikennevälineitä jatkuu. Pohjoismaiden tulee olla jatkossakin aktiivisia ja aloitteellisia kansainvälisissä elimissä, ennen kaikkea EU:ssa, teknisten vaatimusten ja normien tiukentamiseen suunnatussa työssä. Lisäksi Pohjoismaat voivat edistää kehitystä luomalla markkinat uusille teknisille ratkaisuille esimerkiksi taloudellisten kannustimien, julkisten hankintojen ja tiedottamisen lisäämisen avulla.

- pyrkivät jatkamaan ponnistelujaan tiukennettuja turvallisuus- ja ympäristövaatimuksia koskevien maailmanlaajuisien sopimusten aikaansaamiseksi merenkulkualalle. Globaalien sopimusten puuttuessa Pohjoismaiden tulee edistää kehitystä alueellisilla foorumeilla. Idea Itämeren moottoriteistä tulee kehittää.
- katsovat, että kestävä liikennejärjestelmä edellyttää oikeudenmukaista ja tehokasta hinnoittelua, jossa liikenteen ulkoiset kustannukset on otettu huomioon. Pitkän aikavälin tavoitteena on, että liikennepoliittisesti perustellut verot ja maksut vastaavat yhteiskunnallisia marginaalikuluja. Lyhyellä tähtäimellä saattaa käytössä olevien verojen ja maksujen eriyttäminen olla toimiva ja kustannustehokas keino kestävä liikennejärjestelmän aikaansaamiseksi.

Pohjoismaiden

- tulee tutkia, mitä edellytyksiä ja vaikutuksia on kuljetus- ja liikennesektorin (kaikki liikennelajit) liittämällä mukaan kansainvälisiin päästökauppajärjestelmiin vuodesta 2008 alkaen.
- tulee kehittää yhteistyötä kansainvälisissä elimissä (ensisijaisina EU, ECMT, OECD, ECE/WHO, IMO, ICAO) Pohjoismaiden etujen ajamiseksi muun muassa edistämällä kestävä liikennejärjestelmän toteutumista sekä terveys- ja ympäristönäkökohtien integroimista kuljetus- ja liikennepolitiikkaan.
- tulee edistää kestävä liikennejärjestelmään liittyvää tutkimusta ja kehitystä. Tutkimustoimia tulee soveltuvilta osin kordinoida EU:n tutkimuksen puiteohjelmien kanssa.



11. Maatalous

Tavoitteena on kestävä maatalous, joka pystyy tuottamaan myös pitkällä aikavälillä terveellisiä ja turvallisia elintarvikkeita ja muita laadukkaita tuotteita heikentämättä luonnonvaraperustaa tai aiheuttamatta haittaa luonnon ekosysteemeille.

Maatalouden tulee osaltaan edistää hyvin kehittyneiden ja elinvoimaisten kyläyhteisöjen muodostumista ja säilymistä, myös erityisten olosuhteiden vallitessa.

Maatalouden tulee tarjota edellytykset virkistystoiminnalle ja biologisen monimuotoisuuden, maiseman ja kulttuurimuistomerkkien vaalimiselle. Pohjoismaat pyrkivät johtavaan asemaan maataloustuotannossa, jossa painopiste on terveellisissä ja turvallisissa elintarvikkeissa, eläinten hyvinvoinnissa sekä luonnon ja ympäristön suojelussa.

Maataloudesta on ympäristölle sekä haittaa että hyötyä. Maatalous muovaa ja säilyttää kulttuurimaisemaa, joka on arvokas osa niin kulttuuri- kuin luonnonperintöäkin. Maatalouden ekosysteemit tarjoavat elinympäristön monille eläin- ja kasvilajeille.

Suurimpia haasteita kestävä maatalouden toteuttamisessa on sellaisten nykyistä ympäristömyötäisempien ja tehokkaiden tuotantomenetelmien kehittäminen, joilla pystytään turvaamaan myös sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys Pohjolan vaihtelevissa luonnon- ja ilmasto-oloissa.

Pohjolan eteläisissä osissa maatalouden harjoittamisedellytykset ovat parhaimpia Euroopassa. Näillä alueilla maataloustuotanto on intensiivistä. Maataloudessa käytetään muun muassa ravinteita ja torjunta-aineita, jotka saattavat huuhtoutua pinta- ja pohjaveteen sekä

kulkeutua edelleen jokiin, järviin ja meriin. Myös biologiselle monimuotoisuudelle voi aiheutua haittaa. Pohjolan pohjoisimmissa osissa on vaikea päästä kannattavaan maataloustuotantoon. Pohjoismaat pyrkivätkin tukemaan maatalouden jatkumista näillä alueilla.

Kehityksen tukemiseksi on tärkeää, että kyseisillä alueilla sovelletaan aktiivista integroitua maaseutupolitiikkaa samanaikaisesti maatalouden rakennemuutosten ja markkinaperusteisen, alueiden kaikkia voimavaroja hyödyntävän tavara- ja palvelutuotannon kanssa. Tärkeää on, että Pohjolassa säilyy hajautettu, paikallinen maatalous ja monipuolinen viljelyrakenne.

Pohjolan maataloustuotannon säännöistä ja ehdoista päätetään yhä suuremmissa määrin kansainvälisissä neuvotteluissa ja sopimuksissa, sekä EU:n tasolla että globaalisti, esimerkiksi WTO:ssa. Näin ollen Pohjoismaat pyrkivät vaikuttamaan kansainvälisiin neuvotteluihin, sääntöihin ja sopimuksiin.

Tavoitteet ja toimenpiteet 2005–2008

Pohjoismaat

- aikovat vahvistaa rooliaan kansainvälisissä neuvotteluissa sekä laadittaessa säännöstöjä ja sopimuksia, jotta Pohjoismaiden yhteiset näkökannat kestävästä maataloustuotannosta otettaisiin paremmin huomioon kansainvälisesti.
- aikovat lujittaa maatalouden kestäviä tuotantojärjestelmiä koskevaa tutkimus- ja kehitysyhteistyötä. Maatalouden tutkimukseen ja korkea-asteen koulutukseen liittyvää yhteistyötä, samoin kuin ympäristöyhteistyötä, tulee kehittää synergiaetujen sekä ympäristömyötäisyydestä syntyvään lisäarvoon liittyvien konkreettisten parannusten aikaansaamiseksi maataloudessa.
- aikovat jatkaa työtä maatalouden kestävien tuotantojärjestelmien kehittämiseksi. Työhön kuuluvat terveys- ja ympäristöriskien pienentäminen torjunta-aineiden käytössä, Pohjanmeren konferenssin julistuksessa esitetyt vähennystavoitteet, HELCOM, OSPAR, EU:n vesipolitiikan puitedirektiivi sekä toimenpiteet orgaanisen jätteen turvallisen käytön varmistamiseksi maatalousalueilla.
- korostavat enemmän innovaatioiden merkitystä maatalouden arvonnousun edistämiseksi. Muutokset markkinoilla, osaamisen ja tekniikan alalla ja maatalouspolitiikassa tekevät jatkuvat muutokset välttämättömiksi myös maatalouselinkeinossa. Suu-

rimmat haasteet tulevat Pohjolan pohjoisilta alueilta, missä ilmasto-olot ovat poikkeukselliset ja siten olosuhteet elintarvikkeiden tuottamiselle vaikeat.

- pyrkivät yhdessä edistämään luonnonmukaista maataloutta ja jatkamaan pohjoismaisia toimia luonnonmukaisen maatalouden osuuden lisäämiseksi. Työ kohdennetaan kaikkiin arvoketjun vaiheisiin alkutuotannosta jalostuksen kautta kulutukseen.
- aikovat edistää pohjoismaisen luonto- ja kulttuuriarvoja sisältävän maatalousmaiseman monimuotoisuuden vaalimista ja säilyttämistä yhteiskunnan voimavarana pitkällä aikavälillä. Pohjoismaisen työ kulttuurimaiseman säilyttämiseksi tulee kytkeä tiiviimmin Euroopan maisemasopimuksen toimeenpanoon.
- aikovat kohdistaa entistä laajempaa huomiota maatalouden moninaiseen rooliin, mukaan lukien yhteisten arvojen tuottaminen.
- aikovat turvata eläimille hyvän terveyden ja hyvinvoinnin sekä varmistaa eläinetiikan noudattamisen, jotta Pohjoismaat pysyisivät jatkossakin tällä alueella kansainvälisesti eturintamassa.
- aikovat vaikuttaa merkittävästi muuntogeenisiin organismeihin liittyvien kansainvälisten terveys- ja ympäristöriskien varovaisuusperiaatteelle perustuvien arviointimenetelmien kehittämiseen.
- aikovat kehittää pohjoismaisen yhteistyön asiantuntijuutta poronhoitopolitiikan osalta ja konkreettisia toimenpiteitä porotalouselinkeinon kääntämiseksi nykyistä kestävämpään suuntaan. On tärkeää jatkaa Pohjolan saamelaisväestön kehittämää yhteistyötä.





12. Metsätalous

Tavoitteena on kestävä metsätalous, jossa metsiä ja metsä-alueita käytetään ja hoidetaan tavalla, joka turvaa metsien ekologisen, taloudellisen ja yhteiskunnallisen merkityksen nyt ja tulevaisuudessa. Metsätalouden tulee olla kilpailukykyinen elinkeinoala, jonka tuotto ja työpaikat on turvattu ja joka pystyy toimittamaan laadukkaita metsätuotteita.

Samanaikaisesti metsätalouden tulee turvata terveet, elinkelpoiset metsävarat ja biologinen monimuotoisuus sekä muiden ympäristöarvojen säilyminen. Metsää tulee myös voida käyttää ulkoiluun ja virkistykseen.

Pohjoismaissa on erittäin laajoja metsäalueita, ja metsätalous on elinkeinona hyvin merkittävä, joskin Pohjoismaiden välillä on tässä suhteessa suuria eroja. Metsillä on huomattava merkitys ulkoilulle, virkistytymiselle ja ihmisten hyvinvoinnille. Metsätaloudessa otetaan huomioon myös ympäristönäkökohdat. Keskeistä on biologisen monimuotoisuuden säilyttäminen, mutta yhtä lailla pyritään edistämään pohjavesien suojelua ja hiilidioksidin sitoutumista ja torjumaan eroosiota. Ympäristönäkökohdilla on metsätaloudessa yhä suurempi merkitys myös kilpailutekijänä. Ympäristöä ja luontoa säästävien, tehokkaiden, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävien menetelmien kehittäminen onkin haaste metsätaloudelle.

Viime vuosina kansainvälisissä neuvotteluissa ja prosesseissa on lisääntyvässä määrin keskusteltu Pohjoismaiden metsätalouden toimintaedellytyksistä. YK:n alaisuudessa toimii pysyvä korkean poliittisen tason metsäfoorumi, jonka tulevaisuus ratkeaa vuonna 2005. Foorumi on osa Rion ympäristö- ja kehityskokouksen seurantaa. Metsäasioita käsitellään myös biodiversiteettisopimuksen puitteissa. Euroopan metsätalouden kestävää kehitystä koskevien kansainvälisten pää-

tösten toimeenpanemiseksi on käynnissä yleiseurooppalainen metsäpoliittinen prosessi »Ministerikokoukset Euroopan metsien suojelemiseksi«. EU:ssa on lisäksi laadittu yhteinen metsätalousstrategia.

Pohjoismaissa harjoitetaan aktiivista metsäpolitiikkaa, jota on tarkistettu viime vuosina. Painopiste on metsien kestävässä käytössä ja niiden moninaisissa yhteiskunnallisissa merkityksissä. Pohjoismaat painottavat kansalaisten osallistumista päätöksentekoon. Pohjoismaissa harjoitetaan laajoilla metsäalueilla ympäristösertifioitua metsätaloutta, ja ympäristömerkin saaneiden puutuotteiden kysyntä on kasvussa.

Tavoitteet ja toimenpiteet 2005-2008

Pohjoismaat

- aikovat vahvistaa rooliaan niin eurooppalaisessa kuin kansainvälisessäkin metsäyhteistyössä, jotta pohjoismaiset näkemykset kestävästä metsätaloudesta saadaan sisällytetyiksi kansainvälisiin sopimuksiin.
- katsovat, että järjestäytyneen pohjoismaisen yhteistyön lähtökohtana tulee olla yhteispohjoismainen strategia, joka perustuu kestävää metsätaloutta koskeviin kansallisiin ja kansainvälisiin tavoitteisiin ja suuntaviivoihin.
- katsovat, että pohjoismaista metsäntutkimusta tulee jatkaa, kohdentaa ja koordinoita. Pohjoismaissa painopiste on jatkosakin kestävässä metsätaloudessa.
- aikovat kehittää metsätalouden luontoa ja ympäristöä säästäviä menetelmiä ja koordinoita työtä keskenään. Tavoitteiden tulee olla sopusoinnussa yleiseurooppalaisen metsäyhteistyön tavoitteiden kanssa.
- toimivat sen puolesta, että pohjoismaisista metsätyypeistä suojellaan edustava ja riittävä osuus. Ympäristömyönteisten metsätuotteiden edistäminen, esimerkiksi edellyttämällä puutoimiuksilta laillisen ja kestävä alkuperän todentamista, on tärkeää. Puulla voidaan korvata muita materiaaleja, ja puusta voidaan kehittää uusia tuotteita. Lisäksi tulee kehittää puunjalostusta tutkimuksen ja tietojärjestelmien keinoin.
- aikovat vahvistaa metsien sosiaalista merkitystä. Aktiivisen virkistyskäytön kannalta on tärkeää, että metsissä saa liikkua entistä vapaammin. Samalla on kuitenkin otettava huomioon kulttuurihistoria ja se, että metsä on kasvien ja eläinten elinympäristö. Metsiä tulee vaalia ulkoilu-, metsänomistaja- ja ympäris-

tönsuojelujärjestöjen yhteisin ponnistuksin esimerkiksi järjestämällä kursseja ja koulutusta, käynnistämällä pilottiprojekteja ja lisäämällä tutkimusta.

- aikovat jatkaa koordinoituja pohjoismaisia toimia, joiden pääpaino on olemassa olevan tiedon yhdistämisessä, uuden tiedon tuottamisessa tutkimus- ja kehitystyön avulla ja tuotekehittelyyn kannustamisessa jo toimivan bioenergiayhteistyön pohjalta.





13. Kalastus, pyynti ja vesiviljely

Lähimpien 20 vuoden tärkein tavoite on kehittää pohjoismaista kalastuspolitiikkaa seuraavan periaatteen mukaisesti: meren elollisia luonnonvaroja hyödynnetään kestävästi biologisen monimuotoisuuden suojelua ja sen osien kestäväää käyttöä koskevan biodiversiteettisopimuksen periaatteiden mukaisesti.

Meren elolliset luonnonvarat ovat rikkaus ja mittava yhteinen vastualue Pohjoismaille. Kalastus ja pyynti ovat olleet osaltaan luomassa pohjaa rannikkoyhteisöjen synnylle Pohjolassa – niin Pohjois-Atlantille lännessä kuin arktisille alueille pohjoisessa ja Itämeren reunamille idässä. Monille Pohjolan kansoille ja paikallisyhteisöille meren elolliset voimavarat ovat elämän perusta.

Meren elollisten luonnonvarojen hyödyntämisen, on sitten kyse kalastuksesta, merinisäkkäiden ja merilintujen pyynnistä tai vesiviljelystä, lähtökohtana tulee olla kokonaisnäkemys, joka nojautuu tietoon ja tutkimukseen, varovaisuusperiaatteeseen ja merellisten ekosysteemien huomioon ottamiseen. Kokonaisnäkemyksessä tulee ottaa huomioon myös elinkeinon sosiaaliset ja taloudelliset edellytykset.

Tavoitteet ja toimenpiteet 2005–2008

Pohjoismaiden

- tulee olla tiennäyttäjiä, varsinkin EU:ssa ja muilla kansainvälisillä foorumeilla, voimavarojen mukauttamisessa luonnonvaraperustaan ja tästä syntyvien myönteisten seurausten osoittamisessa. Tässä yhteydessä on tarpeen lujittaa alueellista yhteistyötä Johannesburgin tavoitteiden mukaisesti ja varmistaa koordinoin-

nin tehostaminen meren luonnonvarojen integroidun, ekosysteempipohjaisen hallinnan toteuttamiseksi. Koordinointia on tehostettava vähintäänkin kansallisella tasolla.

- tavoitteena koulutuksen ja tutkimuksen alalla on varmistaa kaiken merestä pyydetyn, myös esimerkiksi sivusaaliiden, perkuujätteiden ja muun nykyisin mereen palautettavan aineksen, täysimittainen hyödyntäminen. Pyritään kehittämään (sivu)tuotteita hyödyntämällä saalisjätteitä ja kaupallisesti hyödyttömiä lajeja tai kehittämään uusia mahdollisuuksia tuotteiden arvon lisäämiseksi.
- pitävät tärkeänä koulutuksen ja tutkimuksen lisäämistä elinkeinon taloudellisista ja sosiaalisista tekijöistä sekä hallintajärjestelmien ja kestävyysvälinen kytkenästä meren elollisten luonnonvarojen hyödyntämisessä.
- tukevat tutkimusta, jolla luodaan pohjaa kuluttajille suunnatulle, tieteellisiin tosiasioihin perustuvalle ravintoneuvonnalle. Se kattaa sekä terveyttä edistävät aineet että ympäristömyrkyt, jotka ravintoketjun kautta keräytyvät merestä pyydettyihin eläimiin ja jotka voivat olla terveydelle vaarallisia.
- pitävät hyvin tarpeellisena, että kalastussektorin toimijat tekevät yhteistyötä opetus- ja tutkimussektorin kanssa tavoitteena koordinoita kaikilla koulutustasoilla pohjoismaista koulutustarjontaa kalastukseen liittyvissä merkittävässä kestävässä kehitystä ja kilpailukykyä koskeissa asioissa.
- pitävät välttämättömänä vuoropuhelua ja aktiivista yhteistyötä hallintoviranomaisten ja elinkeinoelämän välillä, jotta olisi mahdollista ryhtyä sellaisiin tehokkaisiin toimiin, jotka voivat edistää meren elollisille luonnonvaroilta perustuvaa kestävässä kehitystä. Tällaista yhteistyötä tulee sekä lujittaa että parantaa.
- kehottavat pohjoismaisia kalastussektorin järjestöjä ryhtymään strategioiden laatimiseen ja painopisteiden etsimiseen yhteistyössä viranomaisten ja tutkijoiden kanssa.
- pyrkivät läheisessä yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa kartoittamaan, ja myös vähentämään, kalastuslaivastojen energiankulutusta ja jätehuollon tarvetta.
- tukevat sellaisen pyyntitekniikan edelleen kehittämistä, joka auttaa lieventämään luontoon ja ympäristöön kohdistuvia kielteisiä vaikutuksia, kuten laahaavan pyyntivälineen vaikutuksia merenpohjaan ja sen biologiseen monimuotoisuuteen. Lisäksi kiinnitetään huomiota ammattikalastajien työympäristöön.

- toimivat sen puolesta, että merinisäkkäiden kestävä kehityksen mukainen hoito saisi laajan kansainvälisen hyväksynnän. Kansainvälinen valaanpyyntikomissio (IWC) on saatava toimimaan suojelua, tutkimusta ja hallintoa hoitavana tahona.
- aikovat lisätä sellaiseen tekniikkaan liittyvää tutkimusta, joka nostaa elinkeinon arvostusta ja vähentää ympäristökuormitusta. Samanaikaisesti on kuitenkin varmistettava, että vesiviljely säilyy kilpailukykyisenä ja siihen liittyvä työympäristö terveellisenä.
- tukevat vesiviljelyn asiantuntemuksen lisäämistä kaloja ja eläimiä koskevan viihtyvyyden ja terveyden merkityksestä. Tietoa on myös lisättävä eläinten ja kalojen sekä ympäristön välisen vuorovaikutuksen tärkeydestä sekä toimenpiteistä kalojen karkaamisen estämiseksi kalaviljelmiltä.





14. Lähialueyhteistyö

Pohjoismaiden lähialueilleen suuntaamalla toimilla pyritään ensisijaisesti edistämään alueiden pitkän aikavälin talouskehitystä, jonka perustana ovat luonnon ja ympäristövaatimusten huomioon ottaminen ja perinteisiin pohjautuva ekologinen tietämys. Lisäksi toimilla pyritään tasaamaan sosiaalisia eroja ja terveyseroja sekä tukemaan kestävän kehityksen integrointia kaikkiin toimintalohkoihin.

Pohjoismaat pyrkivät edistämään lähialueiden biologisen monimuotoisuuden säilyttämistä ja suojelua, ympäristön laadun parantamista, saasteiden vähentämistä ja luonnonvarojen kestävää hyödyntämistä. Ne pyrkivät myös tukemaan avoimuutta, demokratiaa ja kansalaisten osallisuutta ja edistämään yhdenmukaisen lainsäädännön ja tehokkaan paikallishallinnon luomista. Lisäksi Pohjoismaat pyrkivät edistämään kestävään kehitykseen liittyvää koulutusta ja ympäristöä säästävän tekniikan kehittämistä. Tavoitteena on myös ekotehokkuuden edistäminen ja asiantuntemuksen parantaminen ympäristötekniikan alalla.

Pohjoismaiden tavoitteena on edistää kestävää kehitystä arktisen yhteistyön puitteissa sekä vähentää jäätiköiden, merien, vesien ja ilman saastumista lähialueilla ja ilmansaasteiden kaukokulkeutusta Arktikselle. Pohjoismaat pyrkivät myös olemaan aloitteellisia kestävää meriympäristöä ja merien luonnonvarojen kestävää hyödyntämistä Pohjois-Atlantilla koskevan strategian laatimiseksi.

Pohjoismaat aikovat seurata ja pyrkiä lieventämään pohjoisen alueen ilmastossa ja otsonikerroksessa tapahtuvien muutosten vai-

kutuksia sekä toimia ydinturvallisuuden lisäämiseksi ja ydinjätteen käsittelyn turvallisuuden parantamiseksi.

Pohjoismaiden ministerineuvosto jatkaa yhteistyön kehittämistä ennen kaikkea Baltian maiden sekä Luoteis-Venäjän ja arktisten valtioiden kanssa. Yhteistyö mukautetaan alueellisiin erityispiirteisiin ja kulloisiinkin poliittisiin painotuksiin. EU:n laajentumisen myötä yhteistyö uusien EU-maiden kanssa yhtäältä ja Luoteis-Venäjän kanssa toisaalta tulevat poikkeamaan toisistaan.

Baltia-yhteistyö tulee olemaan tasavertaisten kumppanien yhteistyötä. Pohjoismaiden ja Baltian maiden hyvät, vakiintuneet suhteet tulee säilyttää ja niitä tulee kehittää. Viron, Latvian ja Liettuan kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on pohjoismais-balttilaisen yhteistyön lisääminen poliittisesti hallitustasolla (NB8) sekä yhteisten projektien ja verkostojen kautta.

Yhteistyöllä Luoteis-Venäjän kanssa pyritään edistämään kestävä kehityksen toteutumista alueella niin taloudellisten ja ympäristöä koskevien kuin sosiaalistenkin olojen osalta.

Pohjoismaisessa ympäristöyhteistyössä pyritään ensisijaisesti tukemaan ympäristöongelmien selvittämistä lähialueilla ja Arktiksella.

Erityisesti ympäristöprojektien tukemiseksi on perustettu rahoituslaitoksia, muun muassa Pohjoismaiden ympäristörahoitusyhtiö (NEFCO). Myös Pohjoismaiden Investointipankki (NIB) on nyttemmin kohdentanut osan lähialueiden toiminnoistaan ympäristökysymyksiin esimerkiksi myöntämällä ympäristölainoja.

Kumppanuusyhteistyö alkaa löytää muotonsa. Pohjoismaiden ministerineuvosto osallistuu kansanterveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin keskittyvään EU:n pohjoisen ulottuvuuden kumppanuusohjelmaan (Northern Dimension Partnership in Public Health and Social Wellbeing). Se on myös korostanut tasa-arvo- ja lapsinäkökulman merkitystä. Myös kestävä kehityksen näkökulma on ollut tärkeässä roolissa jatkettaessa kumppanuusohjelman toteutusta.

Pohjoismaat ovat panostaneet merkittävästi kestävä tuotannon ja kulutuksen kehittämiseen lähialueilla. Tuloksia voidaan tämän suhteen saavuttaa poliittisella vuoropuhelulla ja sisällyttämällä lähialueet konkreettisiin ohjelmiin ja projekteihin siltä osin kuin se on tarkoituksenmukaista.

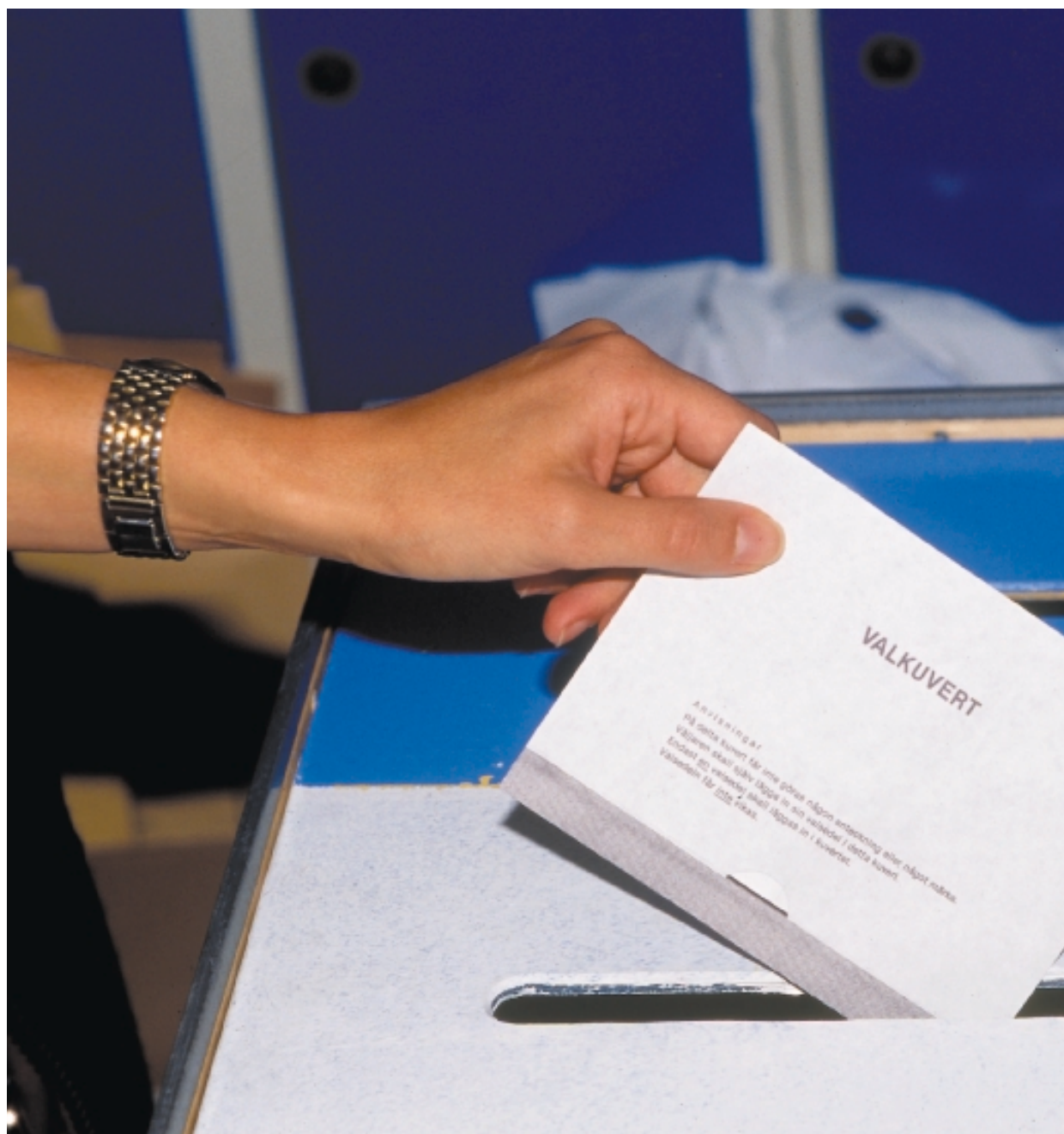
Lähialueiden talouden kasvupotentiaali on huomattava, joten kaupan ja investointien esteet on syytä poistaa. Pohjoismaisten panostusten tulee olla kohdennettuja. Niillä voidaan täydentää muuta alueellista yhteistyötä (Arktinen neuvosto, Itämeren alueen neuvosto, Barentsin neuvosto, EU:n pohjoinen ulottuvuus, HELCOM ja Baltic 21 jne.), jossa Pohjoismaat ovat mukana.

Kestävää kehitystä koskevat pohjoismaiset tavoitteet varsinkin

meriympäristön ja meren luonnonvarojen osalta ovat varsin keskeisiä Pohjois-Atlantilla sijaitsevia Pohjolan lähialueita ajatellen.

Tavoitteet ja toimenpiteet 2005–2008

- *Arktisella alueella* Pohjoismaat aikovat kehittää yhteistyötä ja työnjakoa alueellisten prosessien ja tahojen välillä. Pohjoismaat aikovat tukea toimia, jotka kohdistuvat alkuperäiskansoihin, hyvinvointia edistävään työhön tasa-arvokysymykset mukaan lukien, luonnonvarojen kestävään käyttöön sekä koulutus- ja tutkimusyhteistyön kehittämiseen arktisilla alueilla. Työhön osallistutaan identifioimalla kestävä kehityksen indikaattoreita, raporttoimalla kestävästä kehityksestä ja tukemalla Arktisen neuvoston kestävä kehityksen työryhmän työtä.
- *Barentsin alueella* Pohjoismaat aikovat tukea paikallisagenda 21:n ja alkuperäiskansojen verkostoa sekä osallistua aktiivisesti terveyttä ja sosiaalisia kysymyksiä käsittelevän työryhmän toimintaan. Samoin Pohjoismaat pyrkivät tukemaan NEFCO/AMAPin Hot Spot –toimenpiteiden ja Barentsin alueen toimintaohjelman (Barents Region Cleaner Production Strategy) toteuttamista, sekä edistämään konkreettisia toimia ydinturvallisuuden lisäämiseksi.
- *Luoteis-Venäjällä* Pohjoismaat aikovat tukea EU:n pohjoiseen ulottuvuuteen liittyvien toimintasuunnitelmien täytäntöönpanoa ja rahoitusvälineiden kehittämistä pieniä ja keskisuuria projekteja varten. Lisäksi Pohjoismaat pyrkivät edistämään viranomaisyhteistyön ja tehokkaan hallinnon kehittämistä ja rakentamista sekä laatimaan yhteistyöohjelman.
- *Itämeren alueella* Pohjoismaat aikovat toimia sen puolesta, että IMOn periaatepäätös Itämeren luokittelemisesta erityisen herkäksi merialueeksi pannaan täytäntöön. Pohjoismaat aikovat toimia alueen vedenlaadun parantamiseksi sekä rajat ylittävän yhteistyön helpottamiseksi ja tehostamiseksi. Pohjoismaat pyrkivät lisäksi tukemaan kestävä kehitystä edistävän tehokkaan paikallisen, alueellisen ja kansallisen hallinnon kehittämistä. Tärkeää on myös edistää tekniikan ja osaamisen sekä EU-lainsäädännön toimeenpanoa koskevien kokemusten siirtämistä Venäjälle. Myös Baltian maiden kokemusten välittäminen Venäjälle on tärkeää.
- Edelleen Pohjoismaat aikovat tukea Itämeren aluetta koskevien ohjelmien ja suositusten toimeenpanoa niiden järjestöjen kautta (HELCOM jne.), jotka osallistuvat aktiivisesti kestävä kehitystä edistävään työhön.



15. **Kansalaisten osallistuminen ja paikallisagenda 21**

Pohjoismaiden tulee kannustaa kansalaisia yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen turvaamalla tiedon saatavuus ja edistämällä kansalaisten osallistumista kestäväan kehitykseen tähtäävien toimenpiteiden muotoiluun ja toteuttamiseen. Kestävän kehityksen integroimiseksi paikallistason suunnitteluprosesseihin on edelleenkin tärkeää, että kuntien tukea paikallisagenda 21 -toiminnalle lisätään ja että sitä kohdennetaan agendan muotoilun sijasta konkreettiseen toimintaan.

Jotta voitaisiin varmistaa kansalaisten valveutuneisuus ympäristöasioissa ja säilyttää luottamus poliittiseen järjestelmään ja hallintoon, on tärkeää, että tiedon saatavuus ympäristöön liittyvistä kysymyksistä, kansalaisten osallistuminen ympäristöä koskevien päätösten valmisteluun ja oikeus valittaa viranomaispäätöksistä on turvattu. Näiden periaatteiden toteuttaminen oli keskeisesti esillä Århusissa vuonna 1998 pidetyssä neljännessä yleiseurooppalaisessa ympäristöministerikonferenssissa.

Pohjoismaissa paikallishallinnolla on sekä poliittisesti että taloudellisesti erittäin merkittävä rooli. Päätöksentekoprosessille on ominaista läheisyysperiaatteen noudattaminen: hallinto on avointa ja kansalaisia innostetaan osallistumaan suunnitteluun ja paikallisiin aloitteisiin.

Paikallisagenda 21 -työ on Pohjolassa hyvin laajapohjaista, ja sillä on kansalaisten vankka tuki. Paikallisagenda 21 -prosessit ovat olleet tärkeitä poliitikkojen, paikallisviranomaisten, elinkeinoelämän, kansalaisjärjestöjen ja kansalaisten kokoamiseksi kestäväa kehitys-

tä edistävään toimintaan. Agenda 21 -työ kokonaisuudessaan on luonut edellyksiä konkreettisille toimenpiteille tuottamalla tarvittavaa tietoa ja taitoa sekä edistämällä toimijoiden välistä kumppanuutta kestäväan kehitykseen liittyvissä kysymyksissä.

Paikallisagenda 21 -työn laajeneminen yhä useampiin kuntiin vaatii alueellisten verkostojen perustamista tiedon ja kokemusten vaihtamiseksi sekä Pohjoismaiden sisällä ja välillä että Pohjoismaiden ja lähialueiden kesken.

Johannesburgin kestäväan kehityksen huippukokous vahvisti hallitusten sitoutumisen kestäväan kehitykseen ja Agenda 21:n tehokkaaseen toimeenpanoon. Kunnat lanseerasivat kokouksessa käsitteen paikallistoiminta 21 (Local Action 21) seuraavana askeleena paikallisagenda 21:lle.

Paikallistoiminta 21 edellyttää, että

- ryhdytään sanoista tekoihin nostamalla esiin erityisiä kestäväa kehitystä estäviä tekijöitä, kuten köyhyys, epäoikeudenmukaisuus, ristiriidat, terveydelle haitallinen ympäristö sekä turvattomuus.
- pyritään estämään maailmanlaajuinen luonnonvarojen väheneminen ja ympäristön saastuminen.
- otetaan käyttöön ja vahvistetaan välineitä, joilla turvataan paikallishallinnossa toimenpiteiden nopea toteuttaminen, tehokas valvonta ja jatkuva päivittäminen.

Tavoitteet ja toimenpiteet 2005–2008

Pohjoismaat

- odottavat, että Århusin sopimuksen täytäntöönpano on saatettu päätökseen vuoteen 2005 mennessä. Pohjoismaat aikovat tukea nopeaa sopimuksen toimeenpanoa myös lähialueilla. Pohjoismaat aikovat edelleen toimia sen puolesta, että Århusin sopimuksen periaatteita sovelletaan kestäväan kehityksen kannalta merkityksellisillä alueilla.
- kehottavat kuntia perustamaan verkostoja sekä vaihtamaan kokemuksia ja esimerkkejä kestäväan kehityksen työstä.
- edistävät jatkossakin Agenda 21 -toiminnan laajentumista kaikkiin kuntiin ja varmistavat siirtymisen konkreettisiin tekoihin kestäväan kehityksen eteenpäin viemiseksi.

- edistävät yhteistyön tiivistämistä elinkeinoelämän ja viranomaisten välillä.
- lujittavat viranomaisten ja kansalaisyhteiskunnan välistä kumpuuta.
- jatkavat työtään paikallisagenda 21 -toiminnan vahvistamiseksi ja laajentamiseksi lähialueilla ja siten painottavat sosiaalista kehitystä ja voimistavat kansalaisyhteiskuntaa.
- mahdollistavat sellaisten indikaattoreiden hyödyntämisen, soveltamisen ja kehittämisen, jotka auttavat paikallisviranomaisia vertaamaan keskenään kestävään kehitykseen tähtäävää työtään, tiedottamaan kansalaisille kestävä kehityksen edistymisestä ja herättämään asiasta keskustelua.
- toimivat sen puolesta, että kulttuuriympäristöjä, jotka kertovat edellisten sukupolvien elintavoista ja luonnonvarojen käytöstä, hoidetaan kestävästi.
- ja Pohjoismaiden ministerineuvosto lisäävät kansalaisten osallistumista päätöksentekoonsa niiden Århusin sopimuksen periaatteiden mukaisesti, jotka koskevat ympäristötiedon saantia, kokoamista ja levitystä sekä kansalaisten osallistumista ympäristöön liittyvien suunnitelmien, ohjelmien ja menettelytapojen laatimiseen.





16. Toteutus ja seuranta

Pohjoismaisessa kestävästä kehityksen strategiassa määritetään Pohjoismaiden kehitykselle vuoteen 2020 ulottuvat pitkän aikavälin tavoitteet ja kuvataan päämääriä ja toimia, joihin Pohjoismaat pyrkivät panostamaan vuosina 2005–2008. Keskeinen periaate on ympäristönäkökohtien ja kestävästä kehityksen periaatteen integroiminen eri toimintalohekien politiikkaan ja muihin politiikan alueisiin. Periaatteen toteuttaminen vaatii selkeää suunnanmuutosta niin Pohjoismaissa kuin pohjoismaisessa yhteistyössä. Se edellyttää poliittista johtajuutta ja jatkuvaa vuoropuhelua viranomaisten välillä. Århusin sopimuksen periaatteiden mukaisesti se edellyttää myös muiden yhteiskunnallisten toimijoiden osallisuutta ja osallistumista.

Päävastuu strategian toteuttamisesta on Pohjoismailla. Toimeenpano rahoitetaan ensisijaisesti siten, että kunkin maan hallitukset vastaavat strategian kansallisen seurannan rahoituksesta. Pohjoismaiden ministerineuvosto vastaa strategian toteutuksen rahoituksesta niillä strategian seurannan osa-alueilla, jotka eivät kuulu maiden vastuualueeseen. Pohjoismaiden ministerineuvosto vastaa myös strategiaan liittyvästä tiedottamisesta ja raportoinnista, samoin sen arvioinnista ja tarkistuksesta.

Strategian toimeenpanosta ja seurannasta vastaavat Pohjoismaiden ministerineuvostossa pääministerit, yhteistyöministerit ja eri politiikan alojen ministerineuvostot. Päävastuu strategian toteuttamisesta Pohjoismaiden ministerineuvostossa on yhteistyöministerieillä.

Eri politiikkalohkujen ministerineuvostoilla on ensisijainen vastuu strategian toteutuksesta ja seurannasta omalla toimialallaan. Tämä tarkoittaa kestävästä kehityksen periaatteen integroimista kuhunkin ministerineuvoston alaiseen toimialaan. Pohjoismaiden ministerineuvoston toimintalohkot sovittavatkin sektoristrategiansa ja toimintaohjelmansa aikataulullisesti kestävästä kehityksen strategiaan.

Strategia on määrä tarkistaa vuonna 2008, jolloin tarkistettu strategia esitellään Pohjoismaiden pääministereille, itsehallintoaluei-

den poliittisille johtajille ja yhteistyöministereille. Ennen strategian tarkistusta arvioidaan strategian toisen vaiheen toteutuksesta saadut tulokset ja kokemukset.

Strategian luonnos on lähetetty lausuntoa varten pohjoismaisille kansalaisjärjestöille (NGO). Strategian toteuttamisessa, seurannassa ja tarkistuksessa haasteena onkin ottaa laajasti huomioon järjestöjen esittämät, kestävästä kehitystä koskevat näkökohdat.

Pohjoismaat ovat osana strategiaa kehittäneet indikaattoreita ilmaisemaan, miten strategian aloitteita ja tavoitteita toteutetaan ja miten kehitystä voidaan kuvata kestävä kehityksen keskeisten muuttujien pohjalta. Indikaattoreita kehitetään jatkuvasti, jotta ne vastaisivat asetettuja tavoitteita ja toimenpiteitä.

Sekä Pohjoismaille että Pohjoismaiden ministerineuvostolle tulee tiedottaa aktiivisesti strategian näkyvyydestä niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. On tärkeää, että asianomaisia toimijoita informoidaan strategian tavoitteista ja toimenpiteistä. Ministerineuvoston verkkosivuilla www.norden.org tulee olla jatkuvasti päivitettyä tietoa strategiasta.

Strategia kattaa Pohjoismaat ja niiden suhteet lähialueisiin siltä osin kuin ne koskevat kestävästä kehitystä. Pohjoismaat pyrkivät toteuttamaan strategiaa soveltuvilta osin alueellisen ja kansainvälisen yhteistyön puitteissa.

Strategia tulee voimaan 1. tammikuuta 2005.